

SZAKDOLGOZAT

Sári Klaudia Mária

2023

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Kaposvári Campus
Neveléstudományi Intézet

Tanító alapképzési szak

Nyulász Péter Helka
című regényének személy- és földrajzi nevei

Szakdolgozat

Dr. Gombos Péter PhD
egyetemi docens

Sári Klaudia
Tanító BA

Kaposvár
2023

Tartalom

Bevezetés	4
1. Névetimológiai áttekintés.....	5
1.1. A személynevek keletkezése.....	6
1.2. A földrajzi nevek keletkezése.....	8
2. Tantervi követelmények és a tantárgyi integráció lehetőségei a Helka kapcsán.....	10
2.1. Kerettantervi témakörök, amelyek kapcsolhatók a regényhez	13
2.2. A Helka földrajzi nevei és feldolgozásuk olvasásórán tantárgyi integrációval.....	14
2.3. A Helka személynevei és feldolgozásuk olvasásórán tantárgyi integrációval.....	29
Összegzés	39
IRODALOMJEGYZÉK	41
Mellékletek.....	47

Bevezetés

Dolgozatomban Nyulász Péter Helka című művében előforduló személy- és földrajzi nevek eredetével és feldolgozásukkal olvasásórán tantárgyi integrációval kívánok foglalkozni. Továbbá írok arról is, hogy a könyv fejezeteiben megjelenő nevek eredetét milyen módszerrel, feladatokkal ismertetném meg 4. osztályos tanulókkal, ezzel gyarapítva a tanulók névtani ismereteit. A téma olvasás-, környezet-, testnevelés- technika és vizuális kultúra órán, ezen tantárgyakhoz kapcsolódva kerülhet elő a meseregény feldolgozása során.

Fercsik Erzsébet szerint fontos, hogy a névtan végig kísérje az iskolai tananyagot; szemléletes példákat mutasson be a grammatikaoktatásban, érdeklődést felkeltő olvasmányokat tárjon a tanulók elé, amelyek alkalmat teremtenek a névkultúra különböző területeivel kapcsolatos beszélgetésekre, a nevek történetének és jelenkori életének megismerésére.¹ Egyetértve ezzel a gondolattal, munkám során kerestem a lehetőségeket minderre.

Diplomamunkámban szó lesz tantervi követelményekről, kerettantervi témakörökről, melyek kapcsolódnak a regényhez megvizsgálom a nevek etimológiai hátterét, amihez szakirodalmi forrásokat hívtam segítségül.

Dolgozatom célja a nevek eredetének kutatásával, hogy minél több érdekességgel tudjak majd szolgálni a tanulóknak pedagógusi munkám során, hogy a gyermekekben élményként maradjon meg a művel való foglalkozás, s ne „kötelező olvasmányként” gondoljanak rá. Így észrevétlenül mélyülhetnek el a történetben, és közben gyarapíthatják névtani ismereteiket is.

¹ Fercsik Erzsébet: Nem lehet elég korán kezdeni – névtani ismertek egy anyanyelvi tankönyv-családban. Névtani Értesítő. Budapest: ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkatató Munkaközössége. 1999. évf. p. 310–314.

Ha a nevek eredetét velük közösen felkutatjuk, vagy elmeséljük nekik, akkor jobban is fognak rájuk emlékezni, és gazdagodik a helyszínekről, szereplőkről kialakult képük is. Egyfajta játékos ismeretterjesztési cél is ez részemről, hiszen tapasztalataim szerint néha jó rácsodálkozni egy-egy név jelentésére.

A Helka története a Balaton-felvidéken játszódik. A földrajzi nevelést is elősegíti a környék természeti adottságainak megismerése, ezzel megalapozhatjuk a szülőföld és a haza szeretetét. De pozitív viszonyt alakíthatunk ki Magyarországtájaihoz is.

Legtöbbször a szórakozási lehetőségek jutnak eszünkbe a Balatonról, de mivel valódi, varázslatos helyszíneken játszódnak Helka kalandjai, ezért kedvük támadhat a tanulóknak a valóságban is felkeresni őket, ami nemcsak szórakozás, hanem ismeretbővítési lehetőség is.

A tanítóknak fontos szerepük van az olvasóvá nevelésben. Az, hogy érdekesebbé tesszük a könyvel való foglalkozást, az olvasóvá neveléshez is hozzájárul.

Névetimológia

„Sokan kíváncsiak a családjuk történetére, és azokban a családokban, ahol élnek a nagyszülők, viszonylag könnyű megismerkedni ezzel a témával, hiszen a nagyszüleink jóval többet tudhatnak, mint mi vagy épp a szüleink. Azonban sajnos nem mindenki adja tovább ezeket az információkat az utódainak, és sokan nem is találkozhatnak a nagyszüleikkel, azok korai halála miatt.

A beszélgetésekből, az emlékekből és a fotóalbumokból kiderülhetnek bizonyos tények, ám a vezetéknév jelentésére, illetve annak eredetére már jóval nehezebb rájönni. A névetimológia épp ezzel foglalkozik, vagyis a családnevek jelentésének és eredetének kiderítésével.

A névkutatás rendkívül összetett munka, ráadásul vannak olyan információk, amelyekhez egy átlagember nem juthat hozzá, a névetimológiával foglalkozó szakemberek viszont átfogó kutatást tudnak végezni, így pedig kiderül, hogy honnan ered a név, mi a jelentése, és akár még a család múltjáról is kiderülhetnek érdekességek.”²

A személynevek keletkezéséről általában

Mi a név? Vajon kik és miért adtak nevet a személyeknek, helyeknek, égitesteknek, dolgoknak, intézményeknek? Hogyan alakultak ki a nevek? Mit jelent valakinek a saját család- és keresztnéve? Miért éppen így hívják? Van-e a nevének jelentése? Mit jelentenek más személyek, tárgyak, települések, országok nevei? Ezekre a kérdésekre nem is olyan könnyű válaszolnunk.

Több mint 150 éve Czuczor Gergely így határozta meg a személynév fogalmát: „Emberi egyes lény (egyed vagy egyén) nevezete, melynél fogva őt a nyelv minden másoktól megkülönböztetni akarja. Ős időben elegendő volt erre egyes szó is, de később szaporodván az emberi nem, a nemzedékek elnevezésére, az apai, illetőleg ősi név mellé még egy, sőt több szó is csatoltatott. Különösebben a kereszténység föl vételével az egyes személynevek jellemzésére két fő osztály jött gyakorlatba, ú. m. a családnevek és keresztnévek osztálya. A családnevet egy közös törzs után rendszerint a származottak (nemzedékek) mindenkije használja; a keresztnévet kinek-kinek születése, illetőleg kereszteltetések adják vagy adják rokonai; amaz családnév, emez keresztnév alatt ismeretes.”³

² Hernyák Gábor: Névkutatás, névetimológia. Családfakutató honlapja [online] [2023. 09. 01.] >URL.: <https://www.csaladfakutato.hu/service/nevkutatas-nevetimologia/>

³ Czuczor Gergely – Fogarasi János (szerk.): A Magyar Nyelv Szótára. Arcanum Adatbázis Kiadó honlapja [online] [2021. 10. 22.] >URL.: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-szotara-czuczorfogarasi-55BEC/sz-6C9C8/szemelynev-6D295/>

„A személynevek tanulmányozása bepillantást enged egyes korok és népek névadási szokásaiba. Bár egyező vonások is akadnak az ókori és a korai középkori névanyagban, mégis különböznek típusban a zsidó, görög, római, germán és szláv, valamint az ótörök személynevek. A vezetékevekben pedig az egész középkor tükröződik: foglalkozások, ruházat, a falusi és városi élet stb. A névmágia és a névtabu is nagy szerepet játszott a régi névadásban. A gonosz szellemektől, démonoktól való félelem adatta az ilyen középkori neveket (mai nyelvre átírva), mint Nemél, Nemvaló (nem létező), Beteg, Csúnya. Ilyen nevekkal akarták az ártó démonokat az újszülöttől távol tartani.”⁴

„Nagyon fontos számunkra a héber (zsidó) névrendszer, mert a bibliai – elsősorban az ószövetségi – nevek közül nagyon sok bejutott névrendszerünkbe, és így a ma használatos keresztneveink elég tekintélyes hányada zsidó eredetű. Szerte a világon a legnépszerűbb férfi- és női nevek közül néhány éppen ebbe a kategóriába tartozik, ilyen például a János.”⁵

A mai neveknek négy fő kategóriáját különböztetjük meg:

1. keresztnév vagy utónév. Itt a névadók rendszerint a szülők.
2. vezetéknév vagy családnév. Ezek hazánkban a XV–XVI. században keletkeztek, s apai ágon öröklődnek.
3. Ragadványnév. A közösség ruházza az egyénre, gyakran annak akarata ellenére. Egy részük öröklődik, más részük nem.
4. Álnév. Viselője maga választja, esetleg ragadványnevét fogadja el álnévnek. Aktív névváltoztatás leginkább a vezetékevekben fordul elő.”⁶

⁴ Kálmán Béla: A nevek világa. Debrecen: Csokonai Kiadó, 1989. p. 16.

⁵ Uo. p. 17.

⁶ Uo.

A földrajzi nevek keletkezéséről általában

Milyen módon, hogyan is keletkezhetnek földrajzi nevek? Számos kategória létezik.

„A földrajzi a táj különböző részeinek, illetve a tájban található természetes és mesterséges alakulatoknak (hegységek, hegyek, dombok, halmok, völgyek, síkságok, erdők, mocsarak, rétek, szántók, árkok, gödrök, kutak, források, folyóvizek, tavak, városok, falvak, majorok, utak, utcák, terek, hidak stb.) megkülönböztető neve. Legfontosabb csoportjai: 1. természeti nevek: a) víznevek, b) földnevek; – 2. műveltségi nevek: a) foglalkozásnevek, b) létesítménynevek; – 3. asszociációs nevek; – 4. eseménynevek. – A földrajzi név tudományos jelentősége abban áll, hogy fontos adatai lehetnek a történeti földrajznak, a település-, művelődés- és agrártörténetnek, valamint a nyelvtudománynak és a néprajznak. A földrajzi név elemzésével sokat tudhatunk meg egy-egy terület régi természeti viszonyairól: növényzetéről, állatvilágáról, vizeiről; egykori birtokosairól, birtoklási rendjéről, határhasználati formájáról, termeléséről; elpusztult településeiről; régi lakosságának nemzetiségéről, társadalmi viszonyairól.”⁷

„Földrajzi névként a magyar eredetű földrajzi nevek jelentős része személynévből keletkezett. A legősibb forma a pusztá személynévből alakult helynév, amely a település alapítójának, első birtokosának vagy valamely nevezetes lakójának állít emléket. A későbbiekben gyakran előfordul az -i, -é képzővel vagy a -falva, -háza, -laka, -szállása stb. utótaggal kiegészült összetett név is. Ugyancsak gyakran találkozhatunk keresztnévvel azoknak a településeknek a nevében, amelyek a templomuk védőszentjéről kapták nevüket.”⁸

⁷ Ortutay Gyula (szerk.): Magyar néprajzi lexikon. Arcanum Adatbázis Kiadó honlapja[online] [2021. 10. 22.]>URL.: <https://www.arcanum.hu/en/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-neprajzi-lexikon-71DCC/f-72612/foldrajzi-nev-helynev-727E4/>

⁸ Kálmán Béla: I. m. p. 33.

„Rendkívül nagy a víznevek fontossága. A nagyobb folyók neve évezredek-
ken át öröklődhet azokból a korokból is, amikor még nem volt letelepedett
lakosság. Ha a vízneveket tekintjük, akkor éppen legnagyobb folyóink neve
nemcsak hogy nem magyar, de nem is szláv, sőt még nem is latin, hanem
kelta vagy még a kelták előtti korból talán részben illír, részben még korábbi
indoiráni népek nyelvéből való 3-4 ezer évvel ezelőttről vagy még régebb-
ről. Mivel ezeknek a népeknek nyelvét csak igen kevésbé ismerjük, így ter-
mészetesen gyakran előfordulhat, hogy csak a név ősiségét tudjuk megállá-
pítani, de eredeti jelentését nem. A folyóvizek neve egyébként nem túlságo-
san változatos. Nagyon sok folyónak csak azt jelenti a neve, hogy „folyó”
vagy „víz”. A folyó vagy patak mellett lakóknak ez az egyetlen folyóvizük, és
így nem érzik szükségét annak, hogy közelebbről megnevezzék, körülírják.
Csak akkor merül fel ennek a szükségessége, ha egymás közelében több fo-
lyóvíz is van, például ha a község vagy város egy patak vagy folyó torkolatá-
ban fekszik, esetleg két patak szeli át a község határát. A hűbéri korban az
emberek ritkán jutottak túl saját falujuk határán. Természetesen a víznevek
jelentékeny része még a hűbéri kor előtt keletkezett, de még a nomád pász-
torok is általában egy folyó mellett szoktak legeltetni. Ha szükség mutatko-
zik a folyóvizek megkülönböztetésére, akkor rendszerint a víz színéről, hő-
fokáról, sebességéről, nagyságáról kapják jelzőjüket.⁹ Nem mindegyik folyó
siklik csendesen medrében. A meredekebb esésű, köves patakok csobog-
nak, csörgedeznek. Erről kapta nevét a Sió folyóvíz is (Sárvíz a vékonyan
zúgó „sívó” hangjáról).¹⁰

⁹ Uo. p. 125., 126.

¹⁰ Uo. p. 129.

A tantervi követelmények és a tantárgyi integráció lehetőségei a Helka kapcsán

„A Nemzeti alaptanterv (NAT) alapvető, az oktatási folyamat egészét szabályzó dokumentum, amely műveltségterületenként adja meg az elsajátítandó műveltség tartalmakat, fejlesztendő készségeket, képességeket, nevelési célokat.”¹¹

Dolgozatomhoz a nemzeti alaptantervből a tantárgyak tanításának specifikus jellemzőit, az 1–4. évfolyamon részt tekintettem meg: „A tanulási terület legfontosabb tanulási eredménye az olvasás és az írás mint alaptéchnika elsajátítása, valamint a szövegértéshez és -értelmezéshez szükséges alapkészségek, kompetenciák kialakítása. Az olvasóvá nevelést támogatja a tanulócsoporthoz érdeklődésének megfelelő gyermekirodalmi alkotások közös olvasása, élményszerű feldolgozása. Az anyanyelvi kompetenciák fejlesztése érdekében a nyelvtani szabályok megismertetése helyett a tanuló kreatív játékos, alkotó jellegű vagy kísérletező feladatokkal, változatos munkaformákban tapasztalja meg a nyelv összefüggéseit, működését. A tantárgyi készségfejlesztés komplex rendszert alkot azokkal a tantárgyakkal, amelyek a zenei hallást, a ritmuskészséget, a mozgást, a mozgásügyességet, a manuális készségeket, az idő- és térbeli szekvenciák azonosítását és követését, a téri-vizuális és időbeli tájékozódást fejlesztik.”

Így nyilatkozik a NAT a természettudományos gondolkodásról: „A természettudományos gondolkodás megalapozása az alapfokú képzés első szakaszában a magyar nyelv és irodalom tanulási területének tudásbővítést és olvasásfejlődést segítő olvasmányai (1–2. évfolyam) ágyazva kezdődik, és a Természettudomány és földrajz tanulási terület környezetismeret (3–

¹¹ Neteducatio: NAT – Kerettanterv – Helyi tanterv – Tanmenet: Rugalmas tanmenet. In.: Neteducatio honlapja, Bp. [online][2023.01.20.]>URL.: <https://neteducatio.hu/nat-kerettanterv-helyi-tanterv-tanmenet-rugalmas-tanmenet/>

4. évfolyam) és természettudomány (5–6. évfolyam) tantárgyainak keretében folytatódik.”¹²

„Vajon milyen lehetőségünk adódik arra, hogy a magyar nyelvi témakörbe beépítsük a névtani ismereteket? Mely témakörök engedik meg, hogy névtani jelenségeket tárjunk a tanulók elé? Átfogó képet, részletező onomasztikai problémaköröket bemutató anyagrészt – a magyar nyelvi óra tananyagának egyébként is terjedelmes volta miatt – a legtöbb oktatási szinten természetesen nem lehet bemutatni. Nem feltétlenül a jelen problémája ez. Már a nyolcvanas évek elején tartott névtani tanácskozás legtöbb előadása is utal arra a tényre, hogy a tulajdonnevek rendszerén, a helyesírási szabályokon túl nemigen van idő és lehetőség egyéb névtani témájú anyagok vizsgálatára.”¹³

„Bár a névtudomány a 20. század közepe óta önálló tudományággá nőtte ki magát, nem szakad el a társtudományoktól. Felhasználja az eredményeket, módszereiket, illetőleg saját kutatásainak a megállapításait és konklúzióit átadja a többi tudománynak.¹⁴ Az oktatás tekintetében kiemelten fontos szólni az interdiszciplináris voltáról. A vele érintkező tudományágak tantárgyi megfeleléseiben gyakorta előfordul a tulajdonnév és annak lehetősége, hogy például a történelem, a földrajz-, a fizika-, a rajz- és a hittanórákon a névadás indítékairól, körülményeiről szó essen egy politikai név, földrajzi név, köznevesült tulajdonnév, képzőművészeti alkotások nevei vagy bibliai nevek kapcsán. Rendkívül gazdag példatárral rendelkezik ebben a témában Hoffmann Ottó írása¹⁵ Megállapítható, hogy a névtan interdiszciplináris volta miatt az oktatásban sokoldalúan felhasználható, ezért érdemes volna nagyobb figyelmet fordítani rá. A tapasztalat azt mutatja,

¹² Nemzeti Alaptanterv. In.: Magyar Közlöny, Bp.[online][2023.01.21.] >URL.: [file:///C:/Users/User/Downloads/MK_20_017%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/MK_20_017%20(1).pdf)

¹³ J. Papp Zsuzsanna: A tulajdonnév az oktatásban. Magyar Nyelv. Nyíregyháza: In: MNy, 1982. p. 510.

¹⁴ Hajdú Mihály: Általános és magyar névtan. Budapest: Osiris Kiadó, 2003. p. 38.

¹⁵ Hoffmann Ottó: Kalandozások a nevek birodalmában. Magyartanítás. Hely nélkül, kiadó nélkül. 1994. p. 28.

hogyan az egyén a saját nevében túl a szűkebb és tágabb környezetének névadási szokásait, névhasználatát, névesztétikáját kiemelt érdeklődéssel figyeli.

Egy-egy tantárgy hatékonysága úgy érvényesül igazán, ha megfelelő kapcsolatot teremt a többi tárggyal. Szem előtt kell tartanunk más tantárgyak ismeretanyagát, felhasználni ezt az óratervezéseknél. Ezt tettem a feladat-tervezéseknél is. Olvasásórán környezetismeret órába is beilleszthető témák kerülnek elő. Takács Gábor szerint „Alsó tagozaton általában szerencsés a helyzet, hiszen gyakran valamennyi tantárgyat ugyanaz a pedagógus tanítja. Így a kínálkozó koncentrációs lehetőségeket optimálisan ki tudja használni. Megfelelően tud a tanulók ilyen irányú észrevételeire reagálni, sőt inspirálhatja tanítványait a tantárgyi kapcsolatok felhasználására. Ehhez nyilván széles látókör, alapos szakmai felkészültség szükséges.”¹⁶ Ballér Endre az integrált tantárgyat olyan tárgynak tekinti, amelyik „különböző tudományterületekből vett anyagot ötvöz egységes rendszerre, megszüntetve, feloldva az alkotóelemek önálló struktúráját”¹⁷

Hogyan is kapcsolódik össze az olvasás- és környezetóra? Először is olvasásórán foglalkozunk a Helkában szereplő Balaton-felvidék földrajzi neveivel. Jellemezzük, kutatjuk, plakátot tervezünk hozzájuk. „Varázstérkép” használatával gyakoroljuk a térképhasználatot. Egyszer igazi térképet is elő fogunk venni, hogy a Balatont megkeressük rajta. Különbséget teszünk a mesés és a valószerű földrajzi helyszínek között. Háttértörténetet is hallhatnak a tanulók a földrajzi helyszínekről, amivel az a cél, hogy nyitottá váljanak a magyarság értékeinek megismerésére. A Balaton mondáját is feldolgozzuk mesés formában.

Nemcsak környezetórai elemekkel fognak integrálódni az olvasásórák a Helka feldolgozása során, hanem a rajz és vizuális kultúra, illetve a

¹⁶ Takács Gábor: Tantárgyi ismeretek integrálása, avagy új feltételrendszer. Budapest: Iskolakutúra kiadó, 2003/4. p. 68.

¹⁷ Ballér Endre: Tantervelmélet és tantervi reform. Budapest: Tankönyvkiadó Vállalat, 1978. p. 53.

testnevelésóra elemei is elő fognak fordulni. Például az egyik mesebeli helyszínt (Szurdokvár) kell lerajzolni bármilyen technikával. Az ismert mese, történet elindítja a tanuló képi gondolkodását, fejleszti beszédképességét. Illusztráció készítése közben beleélhetik magukat az eseménybe a tanulók. Mozgásos feladatok is elő fognak fordulni a földrajzi nevek kapcsán, melyek testnevelésórához kapcsolódnak.

Kerettantervi témakörök, melyek kapcsolhatóak a Helkához

„A Kerettanterv a NAT-hoz tartozó tartalmi szabályozó dokumentum. Tulajdonképpen egy köztes szabályozó a NAT és a helyi tantervek között. Konkretizálja a kötelezően elsajátítandó tudásanyagot, valamint a pedagógiai szakaszok (kétéves ciklusok) kimeneti követelményeit.”¹⁸

„Az Oktatási Hivatal honlapján elérhetők a Kerettanterv elemei.”¹⁹ „A 2020-as NAT-hoz illeszkedő tartalmi szabályozók közül az általános iskola 1-4. évfolyamán a Magyar nyelv és irodalom kerettantervi részt nyitottam meg először.”²⁰

A Kerettanterv 1–2., valamint 3–4. évfolyamra lebontva részletezi a tananyagot. Nyulász Péter Helka című könyve nem szerepel törzsanyagban, kiegészítő tartalomként sem. Viszont ez a könyv is megfelel a Kerettantervben leírtakra, a 3–4. osztályosokra vonatkozóan. Így írja a curriculum: „A beszédfejlesztés, az olvasástechnika és a szövegértés fejlesztése párhuzamosan folyik. Változatos műfajú és típusú szövegek segítik az egyéni szövegértelmezés kialakulását, és alapozzák a szövegfeldolgozás és a szövegből való tanulás technikáit. A kronologikus gondolkodás fejlesztése ebben az időszakban kezdődik meg történelmi témájú szövegek segítségével. Ezekkel

¹⁸ Neteuducatio: NAT – Kerettanterv – Helyi tanterv – Tanmenet: I. m.

¹⁹ Oktatási Hivatal: A 2020-as NAT-hoz illeszkedő tartalmi szabályozók. In.: Oktatási Hivatal honlapja [online] Bp. 2020. [2023.01.21]>URL.: https://www.oktatas.hu/koznevelas/kerettantervek/2020_nat

²⁰ Oktatási Hivatal: Kerettanterv az általános iskola 1–4. évfolyama számára. In.: Oktatási Hivatal honlapja [online] Bp. 2020. [2023.01.21]>URL.: https://www.oktatas.hu/koznevelas/kerettantervek/2020_nat/kerettanterv_alt_isk_1_4_evf

a szövegekkel nem a történelmi ismeretek átadása, évszámok megtanítása a cél, hanem a fejlesztés mellett a nemzeti identitástudat kialakítása és a hazaszeretetre nevelés. Az első-második évfolyamon megjelenő témaköröket a harmadik-negyedik évfolyamon kibővítjük a világról szerzett ismeretekkel, a közösségi értékekkel és a környezettudatossággal. A feldolgozott szövegek mellett ezeken az évfolyamokon hosszabb epikus művekkel is találkozhatnak a tanulók, melynek célja az olvasóvá nevelés.”²¹

Több témakör is szerepel a kerettantervben, amelyeknél beépíthető az órákba a Helka. Az olvasás, szövegértés résznél beszéd és kommunikáció, mesék, történetek, mondák, regék, olvassunk együtt, közös olvasmányok témakörhöz.

A Helka földrajzi nevei és feldolgozásuk olvasásórán tantárgyi integrációval

A művet olvasására keretében, folyamatolvasással dolgoztatnám fel. A könyvvel való ismerkedés a könyv vizsgálatával kezdődne. Időt adnék a diákoknak arra, hogy megnézzék a rajzokat, a feliratokat. A könyv borítója alapján, az azon szereplő rajzok, feliratok által információkat tudhatunk meg. Például, hogy ki a könyv írója.

A könyvborítóval egybeszerkesztett fület kihajtva a Balaton-felvidék „varázstérképe” jelzi, mely vidékeken, tájakon fogunk járni olvasás közben. A regény feldolgozásánál minden tanulóm kapna egy másolt „varázstérképet”, és a könyv fejezeteivel haladva bejelöltetném az érintett, olvasott helyszíneket (1. melléklet). Ezzel is segítve az olvasás motivációjának fenntartását. Minden földrajzi helynél képpel szemléltetném a tanulóknak, hogy a valóságban hogyan néznek ki.

²¹ Oktatási Hivatal: Kerettanterv az általános iskola 1–4. évfolyama számára. I. m.

Leírom minden helyszínnél, hogy hogyan adnám át a szükséges információkat, tudást a tanulóknak. Továbbá, hogy milyen feladattal gyakoroltatnám, tenném emlékezetessé a földrajzi neveket.

Tihany környéke

Első fontos helyszíne a regénynek *Szurdokvár*, az első fejezetben (Árvíz a Szurdokvárban) tűnik fel. Mindenképpen rátérnék a tanulókkal arra a kérdésre, hogy kik lakják a Szurdokvárat (Kamor, a varázsló, és két manója – Tramini és Furmint – lakhelye). Itt talál segítséget először Helka és Ciprián. Nem véletlen a helyszín, hiszen a Bakony nagy varázslója minden praktikát bevetett, nehogy élő ember a nyomára akadjon. Ahogyan mindez a regényből is kiderül. Szurdokvár a történet szerint csakis a Gaja völgyében lehet, közel a Tési-fennsíkhöz – attól északnyugatra, egy olyan helyen, ahol a patak szűken tör át a sziklák között, s mindenképpen kell lennie egy barlangnak is a közelben. A valóságban nem más, mint Bakonynána mellett a Római fürdő. A tanulóknak képet is vetítenék interaktív táblára, hogy vizuálisan is rögzüljön a helyszín (2.melléklet). Technikaórán visszatérnénk a helyszínhez. Elkészítenénk a Szurdokvárat (térben), ahogy a diákok elképzelik. Bármilyen anyagot használhatnának a feladathoz. Például kartonpáírt, agyagot, gyurmát. A diákok saját képességeik és tapasztalataik szerint járulhatnak hozzá a munkájukhoz.

Következő helyszínünk a *Soktornyú kastély*. Fontos kérdés a tanulók felé, hogy kik lakják a Soktornyú kastélyt (a királyi pár –Helka hercegnő, Kelén herceg –, Helka kisasszony, Ciprián és tihanyi nép). Tartanék egy kis előadást a tanulóknak, hogy a valóságban hogyan is néz ki a helyszín, mit érdemes róla tudni.

A Soktornyú kastély a valóságban a Tihanyi Apátság. (Szent Ágoston bencés apátsági templom). I. András királyunk alapította a monostort, Tihanyt választva maga és családja sírhelyéül. Ezt a választását foglalta a

templom alapítólevelébe: „...És ezért András, a legkeresztényibb jogartviselő [...] elrendelte, hogy mindaz, amelyet jelen oklevél felsororol, [...] saját maga, a felesége, a fiai, a lányai és az összes élő és meghalt rokonai üdvösségéért, Szűz áriának és Szent Ányos püspöknek és hitvallónak a Balaton felett, a Tihany nevű helyen lévőegyházához átadott, ez oklevél bizonyosságába foglaltassék.... I. András 1055-ben alapította a monostort.”²² Mutatnék egy képet is a helyszínről a szemléltetés motiváló hatása miatt (3. melléklet).

Azt a feladatot találtam ki a helyszínhez, hogy technika- vagy rajzórán készíttetnék rajzokat, festményeket a soktornyú kastélyról.

Congeria barlanglakása: Congeria kecskepásztor lakása fontos történetek helyszíne a regényben, e szereplő többször is kíséri a hősöket.

Ilyen típusú feladattal szemléltetném a helyszínt: Kivetítenék egy képet az osztálynak, és azután kezdenék el mesélni a helyszínről, hogy ez egy segítség legyen az elképzeléséhez (4. melléklet).

„Világszerte ismertek a görög meteórák, a sziklák között élő, ortodox szerzetesi közösség. Egy külön kis ország, saját törvényekkel és szokásokkal, egy ilyen „de civitate Dei” álmodhatott Szent Ágoston. Kevesen tudják, hogy a Tihanyi-félszigeten élő szerzetesek közössége, amelynek emlékét a megmaradt barátlakások őrzik, ősbibb volt, mint a görögországi; még I. András király (uralkodott: 1046–1060) telepítette ide az első szerzeteseket a Kijevi Nagyfejedelemségből.

A párhuzam: ortodox szerzetesek, a természet által elzárt lakóhely adott. A különbség: amíg a görögök az ég felé építkeztek, a magyarországiak a sziklafalba vájták a lakásaikat (a közhiedelemmel szemben, ezek nem természetes barlangok, hanem mesterséges üregek). Ez utóbbi módszer kevésbé bizonyult tartósnak: viszonylag hamar, már a XIV. században

²² Csígyó László: Magyar katolikus templomok. Budapest: Anno Kiadó, 2000. p. 22.

elhagyták a beomló lakásokat a barátok. Valamikor kápolna, ebédlő, alvókák sorakoztak, ma már csak három látható ezekből. A többit elintézték a földcsuszamlások és sziklaomlások – és az emberi kéz. Mert amit a természet megkímélt, a nyílások eredeti zárófalait, a helyiek bontották el házaikhoz. A mai falak a XX. századból származnak. Ne becsüljük le azonban ezt a három barátlakást; ezek Közép-Európa egyetlen megmaradt remetetelepét képviselik.”²³

Olvasásórán alkalmaznék feladatot a helyszínhez. A tanulóknak önállóan kéne utána nézni az interneten kutatómunkaként a congeria szó jelentésének.

„A kecskeköröm valami megkövült kagyló az özönvíz előtti időből. Akkor, mint egy gesztenye; olyan az alakja, mint egy kecskegida körmének alakja. Csakhogy élei, szélei sokkal kopottabbak. Az a kecskegida, amely egymillió év előtt hordta, nagyon sokat ugrándozhatott, hogy így elkoptatta... Mert a nép szentül hiszi, hogy valamikor eleven kecske körme volt.”²⁴

„Ilyen kagyló nincs már eleven állapotban a földkerekségen. Az a tenger, mely félmillió év előtt a Balatont ránk hagyta hírmondóul, nem ismerte ezt a kagylót. Ha ismerte volna, másutt is előfordulna a Balatonban, nemcsak Tihany oldalánál. Ezt a kagylót azonban csupán Tihany „szüli”. Valamikor, milliókra menő év előtt valami más tenger volt ezen a vidéken, abban élt a kagyló. S mikor egy irtózatoss világorradalom tűzokádó haragja Tihanyt kiemelte a vizek mélységéből, akkor menekült a kagyló Tihany sziklái közé, s a kövek közt kővé vált maga is.

Förgeteg és napfény, esővíz és téli fagy porrá őrli a sziklát, s annak porából ki-kifordul a kecskeköröm. A mezítelen lábú, szegény parasztgyerek

²³ Rozványi Dávid: Lullázások - Szellemi kalandozások a Balaton körül és felé. Hely nélkül, kiadó nélkül. 2021. p. 47.

²⁴ Eötvös Károly: Balatoni utazás, Tihany, Kecskéköröm, In: MEK.hu honlap[online], [2023.október 26.]>URL.: Balatoni utazás<https://mek.oszk.hu/04900/04924/html/balaton0021.html>

ötven krajcárért árulja a látogatónak, de odaadja tíz fillérért is, ha vevője nem ad többet érte.”²⁵

Ciprián-forrás: egy kedves keletkezés történet olvasható róla – az egyik főhős a névadó. Önálló munkába adnám ki a tanulóknak, hogy ők keressék meg a Vendégségben Kamornál című fejezetben Ciprián nevének történetbeli eredetét (megoldás: 5. melléklet). Képet ennél a helyszínnél is mutatnék az osztálynak (6. melléklet).

Amit elmesélnék a tanulóknak: „A Ciprián-forrás a félsziget egyetlen forrása, mely a Barátlakások közelében tör a felszínre. Korábbi neve orosz kút volt, mivel a környéken élő orosz szerzetesek vájták a hegyoldalba. Később Halbik Ciprián Gáspár apát emlékére nevezték el Ciprián-forrásnak. A forrás vize kristálytiszt, iható.”²⁶

Bakony: „Hegynév. Éppen úgy, mint a víznevek gyakran csak a megfelelő köznévből keletkeztek, sok hegy neve is „a hegy”. Csak hegyvidéken szükséges a különböző hegyeknek nevet adni. Az elnevezések főleg gazdasági indítékúak, a hegyi pásztorokat a legelők érdeklik elsősorban, a kopár, nehezen megmászható sziklák inkább csak tájékozódásra szolgálnak. Gyakran előfordul, hogy a gazdaságilag hasznavehetetlen helyeknek csak egyetlen összefoglaló nevük van a helyi lakosság körében. Az egyes csúcsok, sziklák, szakadékok neve sokszor a térképészek alkotása. Ugyanígy geográfusok neveznek el a legtöbbször egy-egy nagy hegyláncot is. A falu vagy városka lakói is a hegyláncnak csak azt a részét ismerik, amely közel van hozzájuk, távolabbi elnevezése nem érdekli őket. Gyakran előfordul ezért, hogy ugyanannak a hegynek több elnevezése is van-különösen nyelvhatárokon. Ha a Bakony hegységről beszélünk, a név eredetileg az illető hegység

²⁵ Eötvös Károly – Szalay Károly: Utazás a Balaton körül (1. kötet), Budapest: Neumann Kht., 2004. p. 25.

²⁶ Fazakas Virág: A 15 legérdekesebb látnivaló Tihanyban – a Balaton mediterrán félszigete. In: impress magazin honlap [online], [2020.május 2.]>URL.: <https://impressmagazin.hu/a-15-legerdekesebb-latnivalo-tihanyban/>

közepét, legmagasabb részét jelentette-és jelenti a környező lakosság számára-nem pedig az előhegyeket.”²⁷

Aranyház: Titkos kijárat I. Ide a főszereplők Horka madarai elől menekülnek a Sektornyú kastélyból. A Sektornyú Kastély egyik titkos kijárata az Aranyház (7.melléklet). Ezekkel az érdekességekkel szolgálnék: „A Szarkádi-erdő és a Belső-tó között elterülő gejzírmező mintegy hárommillió évvel ezelőtt, a földtörténeti negyedidőszakban keletkezett. A bazaltvulkánosságot követő vulkáni utóműködés során forró víz áramlott az egykori felszínre. A hévforrások – hasonlóan a jelenleg Izlandon működőkhöz – időszakos gejzír formájában törtek fel. A forró vízből és a meleg vízű tavakból meszes, kovasavas iszapok csapódtak ki, melyek fokozatosan szilárd kőzetté alakultak. A gejzír működésétől, valamint a víz- és kéregmozgásoktól függően a gejzír tömeges, lemezes, gyűrt formában szilárdult meg, 100-150 kisebb-nagyobb gejzírkúpot hozva létre. Közülük ma már csak mintegy 50 db látható. A legnagyobb az Aranyház gejzírkúp, mely nevét a tömegesen rátelepedett sárga színű zuzmóról kapta. A jellegzetes sziklai növényzet között melegkedvelő állatok élnek. A gejzírkúp tetejéről a Belső-tó és az ősközség felé nyílik szép kilátás.”²⁸

Önálló munkában megkerestetném a tanulókkal az Aranyház leírását, (8. melléklet). Fontosnak tartanám ezek után az összehasonlítást, a leírás és az interaktív táblára kivetített kép között.

Forrásbarlang: az Apátság mellett – a titkos alagút másik kijárata²⁹
Új információk a tanulóknak: „A Balaton-felvidéki Nemzeti Park területén, a Tihanyi-félszigeten található a fokozottan védett Tihanyi Forrás-barlang. A tihanyi apátság udvarában, a Csokonai-ligetben, 186 méter tengerszint feletti magasságban van a barlang bejárata, amely idegenforgalmi

²⁷ Kálmán Béla: I. m. p. 133.

²⁸ Druzsina József: A Balaton keleti medencéje. Útikalauz. Elektronikus kiadás, 2020. p. 50.

²⁹ Kiss Lajos: I. m. p. 60.

szempontból lett kiépítve. A barlang abban a forráskúpban található, melyre az egykori tihanyi vár, majd az apátság temploma épült.”³⁰

Feladatot olvasás órán készíttetnék, miután a helyszínnel először találkozunk a könyv olvasása során. Páros munkában puzzlekép kirakása papíralapon a Forrásbarlangról (9. melléklet).

Alkalmat teremtenék a nevek különböző területeivel kapcsolatos beszélgetésekre, a nevek történetének és jelenkori életének átbeszélésére.

Ezután egy véleményalkotó fogalmazás írást is készíttetnék a tanulókkal házi feladatként vagy valamelyik írásórán. A diákoknak két csonka mondatot kellene kipótolniuk. A mondatok a következők: „Szívesen utaznék a(z)...., mert ...” és „Nem szeretnék eljutni a(z) ... mert...”

Veszprém környéke

Burok-völgy: A Bakonyban található. Itt lakik és bújik el Bora, a Bakony boszorkánya Thuzzal a vadkannal, Horkával a Hollóval, és számos szövetségessel, akik ármánykodásaikkal a soktornyú kastély, és környék urai szeretnének lenni.

Beszélgetést indítanék a Burok-völgyről, milyen hely lehet? Képeket vetítenék ki interaktív táblára. (10. melléklet). Összehasonlítanánk a tanulók képzeletbeli jellemzését a valósággal. Internetes forrás alapján jellemzése a Burok-völgynek, melyen felolvasnák a tanulóknak: „A félkör alakú völgy Királyszállástól Bakonykútig húzódik, közel 10 kilométer hosszan.

³⁰ Szerző nélkül: Apátsági Forrás-barlang, Tihany. In: Csodálatosbalaton.hu honlap[online], [2020.május 1.]>URL.: <https://csodaltatosbalaton.hu/latnivalok/termeszeti-ertekek/tihany-apatsagi-forras-barlang-balaton-felvidek/>

Szintkülönbsége 210 méter, átlagos mélysége 50-90 méter. Nehezen járható, sok akadállyal tűzdelt útvonal. A szabdalt nehéz terep megóvta a völgy élővilágát, a különleges klíma pedig számos ritka növény- (kosborok, páfrányok) és állatfaj (parlagi sas, vadmacska) létét biztosítja. A völgy igazi ritkasága a Magyarországon talán egyedülálló őserdő jelleg, ahol a természetes állapotok fellelhetők.”³¹

Tési-fennsík: Egy éjszakai vágta nyomán itt pihen meg Helka és Ciprián egy gémeskútnál, ahonnan látszanak a tési szélmalomok. Videóval szemléltetném a helyet tanulóknak. ³² A szélmalomok mozgását lehetne utánózni. Elmesélném az osztálynak, hogy Tés fő látványossága a Dunántúlon ritkaságnak számító szélmalom. „Szerencsére a településen kettő is megmaradt: az 1840-ben épült Helt-féle, és az 1924-ben épült Ozi-féle, amelyek közül a Helt-malom jelenleg is működőképes. A holland típusú szélmalomok jellegzetessége, hogy a tetőzetük forog, a malomtörzsük kőből készült, meghajtószerkezetük a hatvitorlás szárny. A malomokban többféle gabonát is őrltek, kedvező szélviszonyok mellett akár napi 4 mázsát is.”³³

Kekud-forrás: Kékkúti forrás : A varázslatos forrást szakállas békák őrzik, akik lisztes kankalinért cserébe (a Balaton Felvidék Nemzeti Park jelképe) engedik Helkát vízhez jutni. Kékkút az a hely, ahol Helka a „Kekud” forrásban megszabadulhat a rátapadt boszorkányszertől. „A Kekud a Kékkúti Theodora forrás középkorban használatos elnevezése. A felmerülő komplikációk miatt a Badacsony háta mögött, a Káli medencében fel-alá mászkálnak Helkáék.”³⁴ Kékkúti forrás képét szemléltetném a nebulóknak, interaktív táblára kivetítve (11. melléklet)

³¹ Joó Annamária: Őserdő a Bakony szívében - Burok-völgy, Tihanyi Bencés Apátsági Templom bemutatása. In: turistamagazin hon-lap[online], [2021.június 30.]>URL.: <https://www.turistakiranimagazin.hu/hir/oserdo-a-bakony-sziveben-burok-volgy>

³² Szerző nélkül: Magyarország csodái-Tési szélmalomok. In: youtube [online], [2021.június 30.]>URL.: <https://www.youtube.com/watch?v=Uoo0rhllKGw>

³³ Szerző nélkül: Tési szélmalomok. In: Tés község Polgármesteri Hivatal honlap[online], [2021.június 30.]>URL.: <http://www.tes.hu/turizmus/10-turizmus-programok/19-tesi-szelmalomok>

³⁴ Nyulász Péter: Kirándulás Helkával. 2015. [2023.07.03.]>URL.: <http://nyulaszpeter.blogspot.com/2015/08/kirandulas-helkaval.html>

Szituációs játékkal segíteném a helyszín memorizálását, kiküldött tudósítónak érezhetnék magukat a tanulók.

További tevékenységként kutatómunkával tabló készítése a békákról is lehetne a feladat. A tanulók a munka elkészítéséhez használhatnának internetet, állathatározót.

Következő három helyszínt csoportmunkában dolgoztatnám fel a tanulókkal kutatómunkával. Minden csoportnak internetes kutatással kéne információt gyűjteniük a helyszínekről, és plakátokat készíteni hozzá. Ha adott a lehetőség, hogy könyvtárban tartsuk az olvasásórát, akkor interneten kívül könyvekből is lehet információkat gyűjteni. A plakátok készenléte után a csoportok kiselőadás formájában bemutatnák a különböző helyszíneiket egymásnak (12. melléklet).

Szent György-hegy: „414 m magas hegy a Balaton felvidéken. A középkorban egy Szent György-kápolna állott feltehetőleg azon a helyen, ahol most a 18. sz.-ban épült s a Boldogságos Szűz tiszteletére szentelt barokk stílusú Lengyel-kápolna van. A Hegymagas név a hegy nyugati lábánál fekvő falu jelöléseként állandósult, a hegyet pedig egykori kápolnája védő-szentjéről nevezték el.”³⁵

„A Szent György-hegyet a honfoglaló magyarok 'Magashegy'-nek nevezték el. Ezt egy 1222-ben keletkezett oklevél tanúsítja” (2007). Később a szomszédos 'Hegymagas' község kapta a hegy eredeti nevét a szó két tagjának felcserélésével. A hagyomány úgy tartja, hogy a hegyben sárkány lakozott (ezt egy a turista térképen is jelzett üreg neve: Sárkány-lik is tanúsítja), melyet Szent György lovag győzött le. Persze a világ összes sárkányára száz sárkányölő szent sem volna elég, az emlékezés nyomán a különleges üregekben bővelkedő hegy nevében örökíti meg a szakrális személyt.”³⁶

³⁵ Kiss Lajos: l. m. p. 606.

³⁶ Sarkadi Katalin: Hegyestű Geológiai Bemutatóhely. In Természetjáró honlap [online], [2022. 12. 25.] >URL.: <https://www.termeszettjaro.hu/hu/poi/foeldtani-ertek/hegyestu-geologiai-bemutatohely/24210465/>

Hegyesztű: Itt bontották a követ az óriások, és itt próbálják ki a kőolvasztó berendezést Helkáék.

„A Balaton felől szabályos kúp alakot mutató tanúhegy északi felét korábban a bazaltbányászat során lefejtették, a visszamaradt, közel 50 m magas bányafal azonban megmutatja nekünk a több millió évvel ezelőtt működött vulkán belsejét, és a kürtőjében rekedt, megdermedt bazaltos láva öt- és hatszögletű, oszlopos formáit. A vulkanikus tevékenység után az erózió alakította ki a hely jelenlegi megjelenését. Míg a puhább kőzeteket gyorsabban, addig az ellenállóbb, kemény kőzeteket – így a bazaltot is – lassabban bontja le. Így váltak ki környezetükből a Balaton-felvidék jellegzetes tanúhegyei, köztük a Hegyesztű is.”³⁷

„Az 1970-ig működő bánya udvarának nyugati peremén a Káli-medence talán legszebb panorámáját nyújtó kilátóhelyét találjuk. Mivel a Hegyesztű a Káli-medence keleti kapuja, előttünk hever ez a csodás táj, és semmi nem akadályozza a kilátást a távolabbi Tapolcai-medence tanúhegyei felé. A Badacsony, a Gulács, a Csobánc, a Szent György-hegy, a Fekete-hegy, a Boncsos-tető mögött a Keszthelyi-hegység is feltűnik. Megcsodálható innen a Balaton, a túlparti Fonyódi-hegyek, közelebb pedig Zánka és Tagyon házait is belátjuk.”³⁸

Szentbékállá – kőtenger: ami nem más, mint a Ciprián által kővé változtatott szakállas békák hada s a mocsaruk.

„Szentbékállá a valóságban helység Veszprém megyében. A mai névalak előzménye Szentbenedekáll (a) volt. Olyan Kál nevű helységgel van tehát dolgunk, amelynek templomát Szent Benedek tiszteletére emelték.”³⁹

³⁷ Sarkadi Katalin: Hegyesztű Geológiai Bemutatóhely. I. m.

³⁸ Uo.

³⁹ Kiss Lajos: I. m. p. 604.

„Itt fedezhetők fel a medence leglátványosabb formái, köztük a hatalmas kőtömb; az Ingó-kőszikla, mely nem mindennapi élményt nyújtva egy ember súlya alatt is elmozdul.”⁴⁰

„A szétszórt, változó nagyságú sziklatömbökből álló kőtengerek eredetét sokáig rejtély övezte, kialakulásukról legendák keringtek a vidék népei között. Az alapos geológiai és geomorfológiai kutatások azonban megnyugtatóan tisztázták, hogy a kőtengerek anyaga az egykoron (kb. 10-9 millió évvel ezelőtt) itt hullámozó Pannon-tó kavicsos, homokos parti üledéke, amelyet a lerakódás után helyenként kovás oldatok jártak át, cementáltak össze és tettek környezetüknél ellenállóbbá.”⁴¹

„A szentbékállai sziklák felszínét mikroformák teszik változatossá: felületükön kerekded bemélyedések, úgynevezett madáritatók, illetve hosszú, keskeny vályúk helyezkednek el, amelyeket a különféle növényi eredetű savak oldottak ki. Helyenként a szél által mozgatott homok karcolási felületei is tanulmányozhatók.”⁴²

Örvényesi vízimalom: „Örvényes helység Veszprém megyében. Származékszó, de alapszava vitatott. Képződhetett a 'malom' jelentésű m. R. örmény-ből, s ezesetben tkp. értelme 'malmos, molnár', illetőleg 'malomkövekfejtésére alkalmas hely'. Gondolnunk kell azonban a m. R. örmény 'örvény' fn.-re is.”⁴³

Boncsos kapitány és a tette kész pelecsapat, valamint Szejtán molnár és Rezi javasasszony otthona. Aki felkeresi, és van egy kis szerencséje, még akár igazi pelékkal is találkozhat. Helkéék a molnár helyett itt csak pelékkal találkoznak.

⁴⁰ Lengyel Péter Ingókő: In: Ingókő honlap[online], [2021. augusztus 13.]>URL.: <http://www.ingoko.hu/start.php>

⁴¹ Veres Zsolt: A szentbékállai kőtenger kialakulásának nyomában. In: turistamagazin honlap[online], [2023. október 25.]>URL.: <https://www.turistamagazin.hu/blog-bejegyzes-1/a-szentbekkallai-kotenger-kialakulasanak-nyomaban>

⁴² Pintér Dóra: A szentbékállai kőtenger-Geológiai kincs a Káli-medence szívében: kidsoasis honlap[online], [2021. augusztus 13.]>URL.: <https://kidsoasis.hu/utazik-a-csalad-magazin/ezt-latni-kell/a-szentbekkallai-kotenger-geologiai-kincs-a-kali-medence-sziveben/>

⁴³ Kiss Lajos: I. m. p. 606.

Az aprócska Örvényes nem túl sok látnivalójának egyike az ország legrégebbi vízimalma. Kapcsolódó feladat, hogy kiosztott borítékokban levő szókérttyákat kell párokba rendezni aszerint, hogy a kérdésekhez a megfelelő választ kell párosítani (13. melléklet). Ennél a helyszínnél is fontos a képi szemléltetés (14. melléklet).

Hévíz: „A folyóvizeket gyakran nevezik el a hőmérsékletéről, Hévíz is így kapta nevét az idők folyamán. Meleg vízü forrástól táplált, a Hévíz főnévből keletkezett. Ennek előtagja a 'meleg, melegség' jelentésű m. hó~hév, utótagja a m. víz főnév. Az 1795-tel kezdődőleg fürdőhellyé fejlődő Hévíz 1946 előtt Hévízfürdő néven közigazgatásilag Keszthelyhez, majd Hévíz-szentadráshoz tartozott. 1946-ban Hévízszenádrás és Egregy Hévíz néven egyesült.”⁴⁴

„Siót a gonosz tündért keresik hőseink Hévízen. Gyógyvízü tó, felhagyott angolnatenyésztő telep. A regényben itt bujdokol a titokzatos Sargasso, az angolnák fejedelme, s ide börtönzi be először foglyait Bora boszorkány, aki-vel Helkáék is összeakadnak, amikor Siót keresik.”⁴⁵

Feladatötlet a helyszínhez: Mozgásos játékot találnék jónak olvasásórára, figyelemélenkítésre. A teremszoba közepén közösen lehetne úszni a hévízi tóban az úzás különböző formáiban (mellúzás, hátúzás stb.). Közben figyelhetnénk a táblára kivetített képet, és oda képzelhetnénk magunkat (15. melléklet). Továbbá beszélgetés a tanulókkal, hogy ki fürdött már Hévízen, vagy ki szeretne benne fürdeni a látott kép alapján.

Tapolcai tavasbarlang: „Köznévből alakult helységnév, tájnév, azon belül természeti név.”⁴⁶

A történetben Tűzokádó Sárkányteknősök (Dragomir és népe) otthona, akik a végső ostrom során sietnek Helkáék segítségére. ⁴⁷

⁴⁴ Kálmán Béla: I. m. p. 175.

⁴⁵ Nyulász Péter: Kirándulás Helkával. I. m.

⁴⁶ Kiss Lajos: I. m. p. 138.

⁴⁷ Nyulász Péter: Kirándulás Helkával. I. m.

Amit a tanulóknak elmesélnék: „A tapolcai Tavasbarlangot 1902-ben fedezték fel. A Kisfaludy Sándor u. 6. szám alatt Tóth Pál pékmester házat építtetett. A telken előbb vízszerezés céljából kutat ásatott, ezt a munkát Németh Ferenc kőművesmester vállalta. 1902 januárjában kezdték meg a munkát, és befelé haladva először még csákánnyal, majd később robbantással tudták a kőzetet megmozgatni. Ahogy lefelé haladtak, először egy kisebb üregre akadtak, majd a további ásás után a kútfenék egy szöglete beomlott, és mögötte sötétben tátongó nyílás mutatkozott. Németh Ferenc a nyíláson bekúszott a rejtelmes, sötét üregbe, és a kőomladékok mögött egy párás levegőjű nagy termet talált. Világító eszközöket szerzett, és ezután munkásaival beljebb hatolt. Megállapították, hogy a föld alatt nagyobb méretű barlangra akadtak. A termék után egy föld alatti tó partjához értek. Ezen a tavon teknővel átkeltek, majd újabb, egymástól kőomladékkal elválasztott kisebb tavakat találtak (16. melléklet).”⁴⁸

A tapolcai tavasbarlangot videón mutatnám be a tanulóknak.⁴⁹ A tanzsoba közepén közösen lehetne evezni a tanulókkal törökülésben, mintha csónakban ülnénk. Testnevelésórán is beépíthető ez a játék, de szerintem tökéletes arra olvasásórán, hogy a motivációt fenntartsuk vele.

Balatonfüred: „Nemere kapitány otthona, s a varázstárgyak rejtekhelye – melyek nyomán a gyógyforrások feltörtek. Erre, Sió és Kamor egykori megbékélésének, Helka hercegkisasszony „tündérré avatásának” helyszíne, a Vitorlástér vízjátéka.”⁵⁰

Füred: A történet itt végződik. A gonosz közös legyőzése után a régi ellenfelek elássák a csatabárdot és béke miatt varázseszközeiket a földbe rejtik, ahonnét források törnek fel. Balatonfüreden a feltörő forrásokra utal a

⁴⁸ Kessler Hubert – Zákonyi Ferenc – Csiki László – Rákosi Tamásné: A tapolcai tavasbarlang. A Veszprém megyei tanács idegenforgalmi hivatalának kiadványa, II. kiadás. 1962. [2022.03.24.]>URL:

http://www.barlang.hu/pages/konyvek/a_tapolcai_tavasbarlang.htm

⁴⁹ Nagy Gábor: A Tapolcai-tavasbarlang. In: YouTube honlapja[online], [2018. 02. 16.] [2020.05.04]>URL: <https://www.youtube.com/watch?v=DACtnt32GBo&t=142s>

⁵⁰ Kálmán Béla: A nevek világa. I.m. p. 138.

Vitorlás téren a szökőkút. Köznévből alakult helységnév, tájnév, azon belül természeti név.

Ilyen típusú feladatot alkalmaznék olvasásórán: A füredi békejelenet megelevenítése szerepjátékkal. Kamor Cserfa varázspálcáját és Sió Aranybuzogányos nádját bottal, hurkapálcával helyettesítjük. A pontos szöveget idézzük a Balaton tündére című fejezetből. Kamor varázsló idézése: „Ezen a helyen gyűljenek össze hegyeim érceinek legjótékonyabb erői!”, és elvette magától cserfa varázspálcáját” Sió boszorkány idézése: „Gyűljenek ide vizeinek legjótékonyabb forrásai!”, és Aranybuzogányos nádját a Cserfa-pálca elé dobta. Így törtek fel Füred gyógyforrásai. Miközben a szerepjátékot játszánk, a Vitorlás tér vízjátéka ki lenne vetítve a digitális táblára (17. melléklet).

Balaton: „A talaj, folyómeder geológiai minőségétől kapták nevüket egyes folyók és állóvizek. A Balaton erősen mocsaras partú lehetett (lásd a szláv 'mocsár' szót).”⁵¹

A mondák sajátosságairól (valóságos elemek, meseszerű eszközökkel) beszélgetünk a nebulókkal, mielőtt egy balatoni mondát olvasnák fel nekik.

„A Balaton keletkezéséről vannak mondák még 1859-ből, később pedig Jankó János és Relkovi Davorka néprajztudósok foglalkoztak kiemelten a témával. Az egyik történet arról beszél, hogy egy kecskepásztor – széjjel szaladt nyája után sietve – megbotlott egy kőben. Haragjában a követ felkapta, a kecskék után hajította, és a felkapott kő helyéről felszökkent egy forrás, ahonnan a Balaton ered.

Az utolsó óriás című írás (monda) a Balaton keletkezéséről szól. Lipták Gábor második könyvében, az Aranyhídban szerepel, amely 1961-ben jelent meg.”⁵²

⁵¹ Uo. p. 131.

⁵² Fanni Svégel: Feminizmus. In: Elte Néprajz blog honlapja[online] Pest, 1962. [2021. 10. 22.]>URL.: <https://elteneprajz.blog/2021/02/15/feminizmus-relkovic-noverek-noneveles-neprajz/>

Megkérdezném a tanulókat, hogy szerintük mi igaz a történetben. Ezt követően magának a Balatonnak a fogalmára terelődik a figyelem. A pedagógus próbálja közel vinni a gyerekekhez a témát a személyes élmények, tapasztalatok bevonásával: ezekkel kapcsolatosan teszi fel kérdéseit, például: Ki az, aki járt már a Balatonnál, fürdött-e benne? Ki mit tud róla.

Továbbá az órán elő lehet venni alsó tagozatosoknak való atlaszt (Első atlaszom) amelyben keresni lehet olyan térképeket, amelyen a Balaton is látható.⁵³

Érdekességek a Balatonról a tanulóknak:

„Azt gondolnánk, hogy a Balaton mindig is itt volt. Valójában azonban a Föld többi tavához képest egészen fiatal, mindössze húszezer éves. A világ legöregebb tava, a Bajkál-tó csaknem 30 millió esztendő. A Balatonnak nem csak az életkora, a méretei is szerények a nagy tavakhoz viszonyítva. Mélységben ismét a Bajkál-tó nyeri a versenyt, területben pedig a Kaszpi-tó, amely egymaga nagyobb Németországnál. Magyarországon azonban a Balaton a legnagyobb tó, olykor »magyar tengernek« is hívják. Természetesen nem tenger, még a tavak között is apró, de a szépségével nehéz versenyre kelni. Tájai változatosak, az északi part hegyes-völgyes, a déli inkább sík. A meder északon gyorsan mélyül, míg a déli parton sokáig kell gyalognunk, hogy a víz derékig érjen.

A Balaton sokféle vízi sportnak ad otthont. A Kékszalag vitorlásversenyt 1934 óta minden évben megrendezik. A versenyzőknek 48 óra alatt kell megtenniük a Balatonfüred–Balatonkenese–Siófok–Keszthely–Balatonfüred útvonalat. A Balaton-átúszásra minden évben 7-8000 úszó jelentkezik. Régen Siófoktól Balatonfüredig tartott a táv, de a 14 km túl hosszú volt, ezért a pálya 1977 óta Révfülöptől Balatonboglárig tart. A leggyorsabbak

⁵³ Dr. Papp-Váry Árpád – Hidas Gábor – Kereszty Péter – Martinovich Sándor – Miehle János – Neményi Istvánné – Saura Róbert – Szigeti Borbála: Első Atlaszom. Budapest: Cartographia Kft., 2005. p. 15.

egy óra alatt teszik meg az 5,2 km-es távot. A legfiatalabb versenyző eddig 5 éves volt, a legidősebb.”⁵⁴

„Vízutánpótlását a csapadék, a Zala folyó és az északi partvidék patakjai szolgáltatják, a fölös víz levezetését a Sió-csatorna teszi lehetővé. A víz gyengén alkalikus, lágy, magnézium és mésztartalma jelentős. A víz radioaktivitása nagyobb a közepesnél. Hőfoka nyáron meghaladhatja a 26 °C-t is. A fentiek miatt a tó vize bizonyos mértékben gyógyvíznek minősül. A tóra lecsapó heves északi szelek miatt a víz hullámozásba jön, így a hullámok magassága elérheti a 2 m-t is. Nagyon szépek a Balaton színváltozásai, melyek az opálostól a zöldesen át a mélykéig terjednek. A tó vize telente rendszeresen befagy, nemegyszer előfordult fél méternél vastagabb jégtakaró kialakulása is.”⁵⁵

A Helka személynevei és feldolgozásuk olvasásórán tantárgyi integrációval

Személynevekkel azután foglalkoznák a tanulókkal, miután az egész történetet, könyvet végig olvastuk. A fő cél továbbra is a történet iránt való érdeklődés felkeltése, illetve fenntartása.

Tramini: Kedves, mókás manó. „Tramini szőlő: egyike a jelesebb szőlőfajtáknak, Tramin (Termeno) déltiroli község területéről származik, különösen a Rajna és a Mosel mellékein, továbbá Franciaországban (Savagnin név alatt), Alsó-Ausztriában s nálunk is több vidéken van elterjedve. Tőkéje gyenge növésű, fürtjei kicsinyek, piros vagy fehér bogyójúak, leveli kicsinyek, érése kora. Meleg, nedves légkört, mély rétegű talajt szeret s hosszú metszést kíván. Bora kitűnő peccsenyebor.”⁵⁶

⁵⁴ Bartos Erika: Brúnó a Balatonon 1. Balaton-felvidék. Budapest: Móra Könyvkiadó, 2022. p. 4.

⁵⁵ Druzsina József: A Balaton keleti medencéje. I. m. p. 50.

⁵⁶ Révai testvérek: Révai Nagy Lexikona. XVIII. kötet. Tarján-Vár. Budapest: Babits Kiadó, 1998. p. 452.

Furmint: Kedves, mókás manó. „Valószínűleg a fourmint ’szőlőfajta’ átvétele. A származtatás nehézsége a magyar szó kései felbukkanása. A francia szó tulajdonképpen ’búzá’ jelent, a kérdéses szőlőfajtát vagy azért nevezték így, mert színében hasonlított a búzára, vagy mert kisajtolás előtt búzán vagy búzaszalmán terpesztették.”⁵⁷

Tramini és Furmint azok, akik a beszélő nevük mellett vicces alakok is, ők azon túl, hogy egészen fiatalok (még nincsenek százévesek sem!) állandóan a palacsintán és túrógombócon vitáznak, (ami mellesleg keretbe foglalja a történetet). Sőt még Kamort, a Bakony nyugalmazott varázslóját is képesek szorult helyzetbe hozni.

A tanulókkal beszélgetést indítanék ismert manókról, varázslókról, boszorkányokról és tündérekéről. Beszélgetés a jellemükről, általános jellemzőikről. Ehhez kapcsolódik gyűjtőmunka is. Internet, könyvek, magazinok segítségével lehet információt gyűjteni ezekről a mesebeli lényekről önálló kutatómunkával. Továbbá gyűjtsenek olyan meséket, könyveket, filmeket, zeneműveket, amiben manók, tündérek, varázslók, boszorkányok szerepelnek! Például: Liszt: Manók tánca (zene), Szabó Magda: Tündér Lala (film), BékésPál: Kétbalkezes varázsló (könyv), Lázár Ervin: Szegény Dzsoni és Árnika(könyv).

Megkérdezném a tanulóktól, hogy miről kaphatta Tramini és Furmint a nevét? Interneten ennek is utána lehet nézni. Ha a diákok megtalálták az első két névhez tartozó jelentést, akkor következhet beszélgetés a szőlő szüretéről: szőlő jellemzői, hol él, mely részét, mire használjuk? Képet gyűjteni róla! Füzetbe beragasztani vagy kis tablót készíteni. Milyen népszokások kapcsolódnak hozzá? Borcímkéket is lehet keresni (otthon), füzetbe beragasztani. Természetismeret órába tökéletesen beépíthető a téma.

⁵⁷ Bárczi Géza: Magyar szófejtő szótár. Budapest: Trezor Kiadó, 1991. p. 242.

Cuha: „Kamor szürke lova, ’patak a Bakonyban’. Szláv eredetű, és etimológiailag azonos a Szuha víznévvel. Szuha: ’helység Nógrád megyében a Mátra északi szegélyén”.⁵⁸

Fecske: „Helka lova. Jelentése ’villás farkú, gyors röptű madár’. Hangutánzó szó, valószínűleg önálló magyar fejlemény, a fecseg ige családjából, de lehet, hogy finnugor eredetű: zürjén piscsi, votják poski, finn pääsky (fecske). Feltehető, hogy a rokonnyelvi szavak is hangutánzásból erednek.”⁵⁹

Nóniusz: a palota lovászmestere. Már Helka születése előtt is a palotában lakott, és egykor ő volt a leggyorsabb lovas a kastélyban. Nóniusz gondozza Fecskét, Helka lovát is. Nyulász Péter ezt írta: „– Igen, például. A nóniusz egy kiváló, magyar tenyésztésű melegvérű katonaló volt, később igavonó, tipikusan hazánkhoz köthető, világszerte kedvelt fajta.”⁶⁰

Tornaórán alkalmaznám a tanulókkal a fent említett neveket.

Először a bemelegítésnél, lovasok „válogatása” – Csak az léphet a lovardába, aki le tud futni (egyben) 3 kört a tornateremben. Aztán a gimnasztikába is beépíthetőek ehhez kapcsolódó elemek: Lovag-torna: Tartalmazza az általános gimnasztikai elemeket is, valamint a tanító ad ki a lovak tevékenységét utánzó feladatokat is: pl. vágatás, bogarak, legyek lerázása stb.

Pipere: „Minden udvari multságok fő szervezője a Soktornyú kastélyban. ’fűszer’, elvonás a piperés, piperes melléknévből, ez a latin piper ’bors’ származéka.”⁶¹ Beszélgetés a jelleméről. Milyennek képzelitek el őt a neve alapján? Alkalmaznék játékot: saját keresztnévhez azonos kezdőbetűvel, az adott személyre jellemző tulajdonsággal való bemutatkozás. Például: Derűs Dani, Mosolygó Márti.

⁵⁸ Kiss Lajos: I. m. p. 151, 622.

⁵⁹ Czuczor Gergely – Fogarasi János: I. m.

⁶⁰ Nyulász Péter: „A Helka inkább kalandos mese, mintsem fantasy”. In: Fidelio honlap [online], Programmagazin Kiadó Kft., 2002-2022. [2022.04.24.]>URL.: <https://fidelio.hu/gyerek/nyulasz-peter-a-helka-inkabb-kalandos-mese-mintsem-fantasy>

⁶¹ Bárczi Géza: I. m. p. 242.

Ciprián (Csiperke a történet elején): „Apród, a palota fő mókamestere. Csiperke: Csiperkegomba. Erdei, közönséges, réti csiperke.”⁶² Ciprián jobbra már csak szerzetesi név, ott viszont gyakori.”⁶³

Csiperke: Környezetórán tablót készítenék a tanulókkal gombafajtákról, azon belül a csiperkéről! Használhatnak ismeretterjesztő könyveket, tankönyveket, továbbá hasznos lehet anyukával, nagymamával való beszélgetés. Amennyiben már tanulták: a gombákról tanultak felidézése, ismétlése.

Beszélgetés a tanulókkal a kedvenc ételükről, szoktak-e otthon segíteni főzni. Van három személy a történetben, akiknek a neveik egy étel nevét is rejtik magukban. Kutató munkát adnék a tanulóknak, hogy nézzenek utána Rigó Jancsi, Ravi Oli, Granadír jelentésének.

Ravi Olivér (Ravi úr): A soktornyú kastély főszakácsa. Kiosztanék egy papírt, amin a könyvből egy részlet látható és amelyen szerepel Ravi Olivér neve: „– Ravi úr, Ravi úr! – rohant elő raktárából Jancsi, az egyik kukta, a rogyásig pakolt asztalok közt szalomozva. – Valaki dörömböl a hátsó ajtón! – Jól van, Rigó fiam, de nem kell annyira rohanni! – röccent rá Ravi Olivér, a főszakács. Még felborítasz itt nekem valamit.”⁶⁴

Elmesélném a tanulóknak, hogy az Olivér férfinév eredetéről kétféle fel fogás létezik. „Az egyik szerint latin, ófrancia eredetű név, mely az olivarius olajfa(ültető) szóból származik. Más feltevés szerint az ófranciába a német nyelvből került át. Német eredetű névként a germán nevekre jellemző összetett névalak ez is, melynek ősi alakja Alberich, Alwar. A név az alp ’tündér, manó’ + heri, richi ’sereg’ összetételből áll.”⁶⁵

⁶² Czuczor Gergely – Fogarasi János: I. m.

⁶³ Tóth Sándor: A keresztnevek eredete, Budapest: Anno Kiadó, p. 281.

⁶⁴ Nyulász Péter: Helka – Burok-völgy árnyai. Budapest: Betűtészta Kiadó, 2011. p. 23.

⁶⁵ Fercsik Erzsébet – Raácz Judit: Keresztnevek enciklopédiája: A leggyakoribb női és férfinevek. Budapest: Tinta Könyvkiadó, 2009. p. 238.

Tanulóknak ezt a választ kell megtalálniuk a kutatómunkával, hogy a ravioli: „Olasz eredetű, de az egész világban népszerű, hússal vagy zöldségkrémmel (általában spenót) töltött tésztaféleség.”⁶⁶

Beszélgetnék a tanulókkal, hogy ki evett már raviolit?

Rigó Jancsi: Ismét könyvrészlet felolvasás a névhez kapcsolódóan : „Bent a kastélyban ezalatt hatalmasakat döndült a hercegi konyha raktárának bejárata: ding – beng – bang – dörgött türelmetlenül.”

„– Ravi úr, Ravi úr! – rohant elő raktárából Jancsi, az egyik kukta, a rogyásig pakolt asztalok közt szaladva. – Valaki dörömböl a hátsó ajtón!

– Jól van, Rigó fiam, de nem kell annyira rohanni! – röccent rá Ravi Olivér, a főszakács. Még felborítasz itt nekem valamit.”⁶⁷

Érdekes története van a névnek, melyet kíváncsi szemekkel figyelhetnek a nebulók.

„Jancsi és Clara 1896-ban találkozott, amikor Rigó Jancsi egy párizsi étteremben játszott, ahol Clara férjével, Joseph herceggel vacsorázott. 1896 és 1898 között az újságok sokat foglalkoztak a prímás és a hercegnő házasságával. A tortát az azt készítő cukrász Rigó Jancsi és a romantikus szerelmi történet tiszteletére nevezte el.” Mutatnék egy képet is a tanulóknak a süteményről (18. melléklet).

Granadír: granadírmars: „...meg sem álltak az örlegénység szállásáig. Ott találták a vívóteremben Granadír főparancsnokot is, aki éppen a cicomás díszegyenruhába bújtatott katonáit egrecíroztatta: – Jobbra át! Fel az állat, ki a mellett! – csattantak vezényszavai, aztán a katonákhoz egészen közel hajolva ellenőrizte, kellően simára borotválták-e az arcukat.”⁶⁸

„A grenadírmars elnevezés a német Grenadiermarsch-ból ered, ennek jelentése gránátosok indulója. A német és francia nyelvben is Grenadier-nek

⁶⁶ Oszoli Márti: Ételek Nyulász Péter Helka c. meseregényéből. In: genially honlap [online], [2022. augusztus 13.]> URL.: <https://view.genial.ly/5efe240b9ac3580d7dc7bdd0/guide-helka-8-fogasetrend-opm>

⁶⁷ Nyulász Péter: I. m. p. 23.

⁶⁸ Nyulász Péter: I. m. p. 24.

nevezik a gránátos katonát.”⁶⁹ Tanulók helyes megfejtése a krumplisztésza (19. melléklet).

Itt még azt a feladatot lehetne alkalmazni, hogy meg lehetne kérdezni a tanulóktól, hogy milyen ételeket említése található a könyvben még??

Slambuc: „Lebbencsből főzött, megpirított, hagymás, krumplis tészta Szinoníma szavai: Öhön, öreglebbencs, betyáros, tésztakása, topogó, nyögvenyelő, tanyai levetlen, galaburgyi, slambuc.”⁷⁰ (20. melléklet)

Dödölle: ha ez nem jutna a tanulók eszébe, akkor fele lehetne olvasni nekik egy részletet, amely során figyelniük kéne, hogy milyen étel név lesz benne. „Erre csak sóhajtozni tudott a kis társaság. Míg Nóniusz meg nem törte a csendet – manók legnagyobb öröme.

– Talán üssünk össze valami ebédet, s közben megtanácskozhatnánk a teendőket. Irdalt garda volna az igazi! – dörzsölte össze a tenyerét. – De az nincs – sóhajtott. – Hanem van krumpli, hagyma, meg egy fél zsák liszt. Dödölle jó lesz? Ahhoz bőven elég – ragadta maghoz a kezdeményezést a kukta, s mivel senki nem ellenkezett, útmutatása szerint hozzáláttak elkészíteni.”⁷¹

Elmesélném a tanulóknak, hogy régen a szegények eledeleként tartották számon, mert mindennapos volt a fogyasztása. Magyarországon mindenhol ismerik a dödöllét, csak kissé másképp készítik el, és máshogy is nevezik, például: „ganca, gánica, cinke.”⁷²

A harmadik étel, mely még szerepel a könyven még Tramini és Furmint kedvence. Beszélgetést indítanék a tanulókkal: Kiknek a kedvenc ételei a táblára kivetített képen szereplő ételek (palacsinta, túrógombóc)? Felolvasnék egy szövegrészt. Kérdésem az lenne az osztályhoz, hogy kiknek a párbeszéde?

Szöveg idézése a tanulóknak:

⁶⁹ Oszoli Márti: Ételek Nyulász Péter Helka c. meseregényéből. I. m.

⁷⁰ Gelencsér Ferenc: Magyar Értelmező Szótár diákoknak: Pécs: Püldo Kiadó, p. 463.

⁷¹ Nyulász Péter: I. m. p. 189.

⁷² Oszoli Márti: Ételek Nyulász Péter Helka c. meseregényéből. I.m.

„Rozoga, ponyvás szekérféle döcögött az erdő mélyén. (...) A kétkerekű kordá nagyokat nyekkent, a kerekek alatt száraz ágak reccsentek, és közben a ponyva alól messzire hangzott a vitatkozás.”

„– Palacsinta!

– Túrógombóc.

– Palacsinta.

– Túrógombóc!

(Nyekk, reccs, ropp...)

– Palacsinta!

(Ropp, reccs, nyekk...)

– Túrógombóc!”⁷³

Congeria: Ha van otthon kagylójuk a gyerekeknek, akkor azokat bevehetnék órára.

Hex (Hex Agon): Hex Agon és az óriások elsőre nagyon ijesztőnek tűnnek, Szent-György hegyen laknak, ahol a bazaltorgonák állnak. Hex: hat. Hexagon: hatszög. Matematika órán integrálható a személynév. Kérném a tanulóktól, szerkesszettek hatszöget (tanítói segítséggel) körző, vonalzó, íróeszköz használatával.

A következő nevekkal közösen foglalkoznék a tanulókkal kitalálós játékkal! Helka, Kelén, Horka, Thuz, Kamor, Bora, bemutatkozik (E/1 személyben), az olvasottak alapján fel kell ismerniük őket (21. melléklet).

Helka és Kelén: Minden tanuló kap egy nyomtatott papírt erről a szövegről, amit haza is visznek. Néma olvasással olvassák el a szöveget.

A szépséges regét először Fáy András⁷⁴ vetette papírra 1836-ban, majd Lipták Gábor gyűjtötte össze más balatoni mondákkal együtt az *Aranyhíd* című könyvében.⁷⁵ A két könyvben fellelhető Helka, Kelén, Kamor,

⁷³ Nyulász Péter: l. m. p. 5.

⁷⁴ Fáy András: Sió tündéres rege. Aurora almanach 1836. p.160. [2021.12.17.]>URL.:<http://nyulaszpetter.blogspot.com/2014/09/itt-olvashato-sio-tundere-rege.html>

⁷⁵ Bányász Attila: A Balaton tündére nem tűnt el, csak átalakul-Helka nyomába eredtünk. In: Élet. Kult. Ember honlap[online], 2018. [2021.12.15.]>URL.: <https://wmn.hu/kult/48786-a-balaton-tundere-nem-tunt-el-csak-atalakul-helka-nyomaba-eredtunk>

Horka, Thúz és Sió nevei. Nyulász Péter *Helka-Burok völgye* című regényében tovább szőtte a Helka és Kelén legenda történetét.

Lipták Gábor az *Aranyhíd-Helka és Kelén* című legendájának utolsó mondatai: „De egészen sem ők, sem a tündérlány nem haltak meg sohasem. Áldozatos hűségük emléke megmaradt a rég múlt mesevilág kincsei között, s nevüket ma is viselik a szép fehér balatoni hajók. Azoknak, akik nem tudják, miért keresztelték ilyen különös névre őket, mondtuk el ezt a réges-régi történetet.”⁷⁶

„Az a legenda hosszú időn át fontos része volt Magyarország kultúrkincsének. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint a két legöregebb balatoni hajó, a Helka és a Kelén elnevezése.”⁷⁷

„1888. október 21-én Baross Gábor miniszter anyagi támogatásával megalakult a Balatontavi Gőzhajózási Rt. A társaság új, lapátkerekű hajót rendelt, amely a Kelén nevet kapta (nem azonos a maival). A kétgépes hajó 1889. július 1-jén kezdte meg menetrend szerinti járatait az Almádi – Füred – Siófok – Füred – Almádi útvonalon. 1891-ben a Kelént átnevezték Barossra (1922-ben bontották szét). Két új csavargőzöst építettek Siófokon, a Kelén és a Helka azonos méretűek és formájúak. Vas hajótesttel és fa felépítménnyel készültek. A Kelén 1891. április 17-én, a Helka pedig 1891. június 28-án szállított először utasokat.

A háború végén a visszavonuló német csapatok felrobbantották a Balatonfüreden összevont tavi flottát. 1945. március 26-án a Boglárt, Csobánkot, Szigligetet, Jókait, Csongort és a Helkát süllyesztették el. Egy nappal később, március 27-én a révfülöpi kikötőben még épségben lévő Kelén és a Tünde gépházában is elhelyezték a németek a robbanóanyagot, de a magyar hajósok a fenékcsapok megnyitásával a hajókat idejében elsüllyesztették.

⁷⁶ Lipták Gábor: *Aranyhíd: Balatoni mesék, mondák, történetek*. In: *Helka és Kelén*, Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1968. p. 218.

⁷⁷ Nyulász Péter: *Helka – A Burok-völgy árnyai, Helka elfeledett világa*. In: *Napocska – honlap*[online] Budakeszi: Betűtészta Kiadó, 2011, [2021.12.15.]>URL.:<https://napocska.hu/helka-elfeledettvilaga>

1946-ban a füredi gyárban megkezdődhetett a hajók helyreállítása, elsőnek a Tünde motorost emelték ki Révfülöpön, és szállították felújításra Balatonfüredre. Ez a hajó kezdte meg a menetrendszerű közlekedést Füred és Siófok között. Sorrendben a Komp I., Kelén, Boglár, Helka, Sió (volt Szent István), Tátika (volt Szent Imre) és a többiek, utolsóként a Csongor készült el 1948-ban.

A Helkát már 1980-ban kivonták a forgalomból, és szórakozóhellyé átalakítva állt partra vonva Füreden. 1994-ben a MAHART visszavásárolta, és felújítás után ismét forgalomba helyezték.”⁷⁸

Természetesen képeket is vetítenék ki a tanulóknak a hajókról (22. melléklet).

Hajótervezéssel, -építéssel kapcsolatos feladatot terveznék a helyszínhez. A hajók számos változatát elkészíthetnék dobozokból, gyurmából, legóból.

Választható a hajók megépítése MINECRAFT számítógépes játékon is.

Sió: A Balaton tündére. A (Balatonszabadi) Sóstón lakik.

A tanulóknak azt adnám ki feladatul, hogy nézzenek utána, mit neveztek el Sióról! A feladat helyszíne lehet könyvtár vagy internet. Miután végeztek a feladattal, egy tanuló kiáll az osztály elé és felolvassa többieknek.

„1896, Városliget Millenniumi kiállítás: Mátrai Lajos György alkotása a Sió tündér regéje szökőkút (szoborcsoport) az Iparcsarnok előtt. A Nagy Iparcsarnok helyén a közelmúltig a Petőfi Csarnok (PeCsa) állt. Alapötletét Fáy András: Sió tündére c. regéje adta. Eredetileg kútszobornak készült, amelynek tervét Marmorek bécsi mérnök készítette. A szobrot Beschoner öntötte. Sió, Helka, Kelén, Kamor. Ők a balatoni regevilág hősei. 1896-ban állították fel, majd 1930-ban lebontották, viszont 1931-ben újból felállították, aztán eltűnt. 1943-ban még megvolt. Érdekes az archív képekhez fűzött

⁷⁸ Rácz János: Füred és a Balatoni hajózás. Tanulmányok. In: Oszk honlap [online], 2014/2. sz. p. 7. [2023. 01. 25.] >URL.: https://epa.oszk.hu/04100/04165/00037/pdf/EPA04165_furedi_historia_2014_2_03-13.pdf

leírás: Talpazata sziklás hegy-szerű, aljában 700 m² vízmedence (nem tévedés), horgany, legfelül a nőalak: Sió tündér, mint a Balaton nimfája, előtte jobbra Kelén és Helka szerelmespár, balról Kamor, a Balaton varázslója, furulyázó pásztorgyerekek, hátul nimfák az aranyszőrű kecske fürtjeit nyújtják, köröskörül fickándozó sellők, levagdosott kígyók. Esténként színes villanyfénnel volt megvilágítva.”⁷⁹

A szöveg felolvasása után képet is láthatnak a szoborról, melyet utánozni is lehet (23. melléklet). A pozíció felvétel a mozgás által beépül a memóriájukba, így a név jelentősége is erősödhet.

Miután végig lett taglalva az összes személynév, fontosnak tartanám az összefoglalásukat, például egy activity-hez hasonló játékkal. Melyik személyre gondoltam nevet adnék a játéknak. Konkrétan a feladat lényege az lenne, hogy el kell játszani a személynéveket, rájuk jellemző tulajdonságokkal, akár a neveik jelentését is felhasználva.

Büszke: rátarti, gőgös. „Származékai: büszkeség, büszkélkedik. A bűz főnévből jött létre -ke kicsinyítő képzővel (mint hetyke) annak alapján, hogy a gőg éppoly visszataszító, mint a kellemetlen szag. Más vélemény szerint a ~ ember gyakran fintorgatja meg „fenn hordja” az orrát, mintha bűzt szagolna, mintha bűdösnek tartana mindenki mást, s innen a szó származtatása.”⁸⁰

Nemere hajóskapitány: „nemere: hideg, viharos keleti bukószél Erdélyben. A Kárpátok Nemere nevű csúcsáról, amely nagy területen a keleti irányt jelöli. Ez talán egy szláv Nemira (‘nyughatatlan’) jelentésű szóból, illetve személynévből ered.”⁸¹

⁷⁹ Klösz György: Városliget Millenniumi kiállítás: Sió tündér regéje szökőkút. In: ilyenisvoltbudapest honlap [online], [2022.11.06.]>URL.: <https://fortepan.hu/hu/photos/?q=si%C3%B3%20t%C3%BCnd%C3%A9r>

⁸⁰ Czuczor Gergely – Fogarasi János: I. m.

⁸¹ Uo.

Összegzés

Szakdolgozatomat az egyik 4. osztályos lehetséges kötelező olvasmány (Nyulász Péter: Helka – A Burok-völgy árnyai) feldolgozására építettem. Ahogy a bevezető részben is megfogalmaztam a könyvben előforduló személy- és földrajzi nevek eredetével, hozzájuk kapcsolódó érdekességek kutatásával foglalkoztam a dokumentumban, továbbá, hogy milyen ehhez kapcsolódó módszerekkel, feladatokkal dolgoztatnám fel a 4. osztályos tanulókkal a neveket, ezáltal a taníthatóságukat. Elsőként háttérinformációkat kerestem és fejtettem ki, személynevek, földrajzi nevek keletkezéséről általában, hogy érthetőbb legyen a nevek eredete. Ezek után vizsgáltam a tantervi követelményeket és a tantárgyi integráció lehetőségeit a Helka kapcsán, majd a kerettantervi témaköröket is taglaltam. A továbbiakban a Tihany környéki településneveket térképeztem fel, majd áttértem Veszprém környékére. A településnevek után a személynevek következtek egyesével haladva, minden személynevet külön említve. Igyekeztem minél több érdekességet összegyűjteni a nevekhez.

Főként a főiskola alatt elsajátított módszereket használtam. Az ott tanultakat próbálom majd beépíteni a mindennapokba, ha a jövőben tanítói állásom lesz.

Mostanra része lett mindennapjainknak a sokféle informatikai eszköz, melyek nélkül mi, pedagógusok sem tudnánk már megfelelően ismereteket átadni a tanulóknak. Folyamatosan próbálom mérlegelni, hogy melyik hagyományos módszerek a legfontosabbak, és igyekszem azokat együtt alkalmazni a digitális eszközökkel. Az interaktív tábla például hatalmas segítséget nyújtó eszközt. Könnyebben tudom motiválni őket, komplexebben lehet szemléltetni és értelmezni számukra a tananyagot. Az ábrákat, képeket, rajzokat, nagy méretben láthatják, ha szükséges, akkor törölhetjük, átalakíthatjuk azokat. Tapasztalataim szerint maradandó élményeket szerezhetnek a tanulók interaktív tananyag használatával.

A szakdolgozat születését sok kutatás, gyűjtőmunka előzte meg, megpróbáltam mindennek alaposan utánajárni. Igyekeztem változatos, érdekes feladatokat választani, kitalálni a gyerekeknek, hogy örömet leljék benne. A szakdolgozat tartalma még nem lett felhasználva tanórai tervezet segédletként, de jövőben segítheti megszerettetni Nyulász Péter Helka című könyvét a tanulókkal.

A dolgozatban leírtak célja, hogy bebizonyítsa, hogy a tulajdonnevek rendszere nem csak a szófajtani anyagrészben, a főnévhez kapcsolódva vagy a tulajdonnevek helyesírásánál tárgyalható. Hanem segíthet, hogy a névtan érdeklődést felkeltő olvasmányokat tárjon a tanulók elé, amelyek alkalmat teremthetnek a nevek különböző területeivel kapcsolatos beszélgetésekre.

IRODALOMJEGYZÉK

Nyomtatásban megjelent irodalmak:

Ballér Endre: Tantervelmélet és tantervi reform. Budapest: Tankönyvkiadó Vállalat, 1978

Bárczi Géza: Magyar szófejtő szótár. Budapest: Trezor Kiadó, 1991

Bartos Erika: Brúnó a Balatonon 1. Balaton-felvidék. Budapest.: Móra Könyvkiadó, 2022

Csigó László: Magyar katolikus templomok. Budapest. Anno Kiadó, 2000. p. 22.

Druzsín József: A Balaton keleti medencéje. Útikalauz. Elektronikus kiadás, 2020

Dr. Papp-Váry Árpád – Hidas Gábor – Kereszty Péter – Martinovich Sándor – Miehle János – Neményi Istvánné – Saura Róbert – Szigeti Borbála: Első Atlaszom. Budapest: Cartographia Kft., 2005

Eötvös Károly – Szalay Károly: Utazás a Balaton körül (1. kötet), Budapest: Neumann Kht., 2004

Fercsik Erzsébet – Raátz Judit Keresztnevek enciklopédiája: A leggyakoribb női és férfinevek. Budapest: Tinta Könyvkiadó, 2009

Fercsik Erzsébet: Nem lehet elég korán kezdeni – névtani ismertek egy anyanyelvi tankönyv-családban. Névtani Értesítő. Budapest: ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkuató Munkaközössége. 1999. évf. 310–314. p.

Gelencsér Ferenc: Magyar Értelmező Szótár Diákoknak. Püldo Kiadó

Hajdú Mihály: Általános és magyar névtan. Budapest: Osiris Kiadó, 2003

Hoffmann Ottó: Kalandozások a nevek birodalmában. Magyaritanítás. 1994

J. Papp Zsuzsanna: A tulajdonnév az oktatásban. Magyar Nyelv. Nyíregyháza: In: MNy, 1982

Kálmán Béla: A nevek világa. Debrecen: Csokonai Kiadó, 1989

Kiss Lajos: Földrajzi nevek etimológiai szótára. Budapest: Akadémiai Kiadó 1980

Lipták Gábor: Aranyhíd: Balatoni mesék, mondák, történetek. In: Helka és Ke-
lén, Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1968

Révai testvérek: Révai Nagy Lexikona. XVIII. kötet. Tarján-Vár. Budapest: Ba-
bits Kiadó, 1998

Rozványi Dávid: Lullázások - Szellemi kalandozások a Balaton körül és felé.
Hely nélkül, kiadó nélkül. 2021

Takács Gábor: Tantárgyi ismeretek integrálása, avagy új feltételrendszer. Buda-
pest: Iskolakutúra Kiadó, 2003

Tóth Sándor: A keresztnévek eredete, Budapest: Anno Kiadó, é. n.

Online hivatkozások:

Bányász Attila: A Balaton tündére nem tűnt el, csak átalakul-Helka nyomába
eredtünk. In: Élet. Kult. Ember honlap[online], 2018. [2021.12.15.]>URL.:
[https://wmn.hu/kult/48786-a-balaton-tundere-nem-tunt-el-csak-atalakul--
helka-nyomaba-eredtunk](https://wmn.hu/kult/48786-a-balaton-tundere-nem-tunt-el-csak-atalakul--helka-nyomaba-eredtunk)

Czuczor Gergely és Fogarasi János (szerk.): A Magyar Nyelv Szótára. Arcanum
Adatbázis Kiadó honlapja[online], [2021. 10. 22.]>URL.: [https://www.arca-
num.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-szotara-czuc-
zorfogarasi-55BEC/sz-6C9C8/szemelynev-6D295/](https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-szotara-czuczorfogarasi-55BEC/sz-6C9C8/szemelynev-6D295/)

Fanni Svégel: Feminizmus. In: Elte Néprajz blog honlapja[online] Pest, 1962.
[2021. 10. 22.]>URL.: [https://elteneprajz.blog/2021/02/15/feminizmus-
relkovic-noverek-noneveles-neprajz/](https://elteneprajz.blog/2021/02/15/feminizmus-relkovic-noverek-noneveles-neprajz/)

Fáy András: Sió tündéres rege. Aurora almanach [online] 1836. p.160.
[2021.12.17.]>URL.:[http://nyulaszpeter.blogspot.com/2014/09/itt-olvas-
hato-sio-tundere-rege.html](http://nyulaszpeter.blogspot.com/2014/09/itt-olvas-hato-sio-tundere-rege.html)

Eötvös Károly: Balatoni utazás, Tihany, Kecskeköröm, In: MEK.hu honlap[on-
line], [2023.október 26.]>URL.: Balatoni uta-
zás<https://mek.oszk.hu/04900/04924/html/balaton0021.html>

Fazakas Virág: A 15 legérdekesebb látnivaló Tihanyban – a Balaton mediterrán félszi-
gete. In: impress magazin honlap [online], [2020.május 2.]>URL.:
<https://impressmagazin.hu/a-15-legerdekesebb-latnivalo-tihanyban/>

Halász Gabi: A természet formálta, lélegzetelállító Szent György-hegyi bazalt-
oszlopok. In: Csodálatos Magyarország honlap[online] [2022. november

- 09.]>URL.: <https://csodalatosmagyarorszag.hu/hirek/balaton/a-termeszet-formalta-lelegzetelallito-szent-gyorgy-hegyi-bazaltoszlopok/>
- Halász Gabi: Az Év ősmaradványa címre jelölték a balatoni kecskekörmöt. In: Csodalatosbalaton.hu honlap [online] [2022.május 1.]>URL.: <https://csodalatosbalaton.hu/hirek/balaton/balatonfured-felujitas-vitorlas-teri-szokokut/>
- Halis István Városi Könyvtár: Összefoglaló a vízi malmokról. In: viza.nagykar honlap [online] [2023. november 04. 1.]>URL.: <https://viza.nagykar.hu/irasok/10719/1.html>
- Hernyák Gábor: Név kutatás, névetimológia. Családfakutató honlapja [online] [2023. 09. 01.] >URL.: <https://www.csaladfakutato.hu/service/nevkutatas-nevetimologia/>
- Joó Annamária: Őserdő a Bakony szívében - Burok-völgy, Tihanyi Bencés Apátság Templom bemutatása. In: turistamagazin hon-lap [online], [2021.június 30.]>URL.: <https://www.turistamagazin.hu/hir/oserdo-a-bakony-sziveben-burok-volgy>
- Kessler Hubert – Zákonyi Ferenc – Csiki László – Rákosi Tamásné: A tapolcai tavasbarlang. A Veszprém megyei tanács idegenforgalmi hivatalának kiadványa, II. kiadás. 1962. [2022.03.24.]>URL.: http://www.barlang.hu/pages/konyvek/a_tapolcai_tavasbarlang.htm
- Klősz György: Városliget Millenniumi kiállítás: Sió tündér regéje szökőkút. In: ilyenisvoltbudapest honlap [online], [2022.11.06.]>URL.: https://fortepan.hu/hu/ph_tos/?q=si%C3%B3%20t%C3%BCnd%C3%A9r
- Kovács Ákos: Ciprián-forrás (Tihany). In: Természetjáró honlap [online] [2022.11. 06.]>URL.: <https://www.termeszettjaro.hu/hu/poi/forras/ciprian-forras-tihany-/51455689/>
- Lengyel Péter Ingókő: In: Ingókő honlap [online], [2021. augusztus 13.]>URL.: <http://www.ingoko.hu/start.php>
- Nemzeti Alaptanterv. In.: Magyar Közlöny, [online], Bp. [2023.01.21.] >URL.: [file:///C:/Users/User/Downloads/MK_20_017%20\(1\).pdfm](file:///C:/Users/User/Downloads/MK_20_017%20(1).pdfm)
- Nagy Gábor: A Tapolcai-tavasbarlang. In: YouTube honlapja [online], [2020.05.04]>URL: <https://www.youtube.com/watch?v=DACtnt32GBo&t=142s>

- Neteducatio: NAT – Kerettanterv – Helyi tanterv – Tanmenet: Rugalmas tanmenet. In.: Neteducatio honlapja, Bp. [online], [2023.01.20.]>URL.: <https://neteducatio.hu/nat-kerettanterv-helyi-tanterv-tanmenet-rugalmas-tanmenet/>
- Nyulász Péter: „A Helka inkább kalandos mese, mintsem fantasy”. In: Fidelio honlap [online], Programmagazin Kiadó Kft., 2002-2022. [2022.04.24.]>URL.: <https://fidelio.hu/gyerek/nyulasz-peter-a-helka-inkabb-kalandos-mese-mintsem-fantasy>
- Nyulász Péter: Helka – A Burok-völgy árnyai, Helka elfeledett világa. In: Napocska - honlap[online] Budakeszi: Betűtészta Kiadó, 2011, [2021.12.15.]>URL.:<https://napocska.hu/helka-elfeledettvilaga>
- Nyulász Péter (szerk.): Hol van a Szurdokvár?! 2012, In: Nyulaszpeter. blogspot honlapja[online] [2021. 11. 06.]>URL.: <http://nyulaszpeter.blogspot.com/2012/08/hol-van-szurdokvar.html>
- Oktatási Hivatal: A 2020-as NAT-hoz illeszkedő tartalmi szabályozók. In.: Oktatási Hivatal honlapja [online] Bp. 2020. [2023.01.21]>URL.: https://www.oktatas.hu/kozneveles/kerettantervek/2020_nat
- Oktatási Hivatal: Kerettanterv az általános iskola 1–4. évfolyama számára. In.: Oktatási Hivatal honlapja [online]Bp. 2020. [2023.01.23]>URL.: https://www.oktatas.hu/kozneveles/kerettantervek/2020_nat/kerettanterv_alt_isk_1_4_evf
- Ortutay Gyula (szerk.): Magyar néprajzi lexikon. Arcanum Adatbázis Kiadó honlapja[online] [2021. 10. 22.]>URL.: <https://www.arcanum.hu/en/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-neprajzi-lexikon-71DCC/f-72612/foldrajzi-nev-helynev-727E4/>
- Oszoli Márta: Ételek Nyulász Péter: Helka c. meseregényéből. In: genially honlap[online], [2022. augusztus 13.]>URL.: <https://view.genial.ly/5efe240b9ac3580d7dc7bdd0/guide-helka-8-fogaset-rend-opm>
- Pásztor Csörgei Andrea: Balatoni legendák új köntösben. 2011. In: Prae honlap [online] [2021. 11. 06.]>URL [2022.11.09.]>URL.: <https://www.prae.hu/article/3868-balatoni-legendak-uj-kontosben/>

- Pintér Dóra: A szentbékállai kőtenger-Geológiai kincs a Káli-medence szívében: kidsoasis honlap[online], [2021. augusztus 13.]>URL.: <https://kidsoasis.hu/utazik-a-csalad-magazin/ezt-latni-kell/a-szentbekkallai-kotenger-geologiai-kincs-a-kali-medence-sziveben/>
- RácZ János: Füred és a Balatoni hajózás. Tanulmányok. In Oszk honlap [online], 2014/2. sz. p. 7. [2023. 01. 25.] >URL.: https://epa.oszk.hu/04100/04165/00037/pdf/EPA04165_furedi_historia_2014_2_03-13.pdf
- Sarkadi Katalin: Hegyestű Geológiai Bemutatóhely. In Természetjáró honlap [online], [2022. 12. 25.] >URL.: <https://www.termeszettjaro.hu/hu/poi/foeldtani-ertek/hegyestu-geologiai-bemutatohely/24210465/>
- Szabó Zoltán: 129 éves a Kelén, a Balaton legöregebb ma is közlekedő sétahajója In: hajozas honlap[online] [2021.június 30.]>URL.: <https://hajozas.hu/magazin/balatons/129-eves-a-kelen-a-balatons-legoregebb-ma-is-kozlekedo-setahajoja/>
- Szandtner Veronika: Amikor még füstölt a Balaton-a négy legrégebbi gőzhajó. 2015. In: WeLoveBalaton honlap [online] [2023. november 04.] <https://welovebalaton.hu/cikk/2015/5/13/amikor-meg-fustolt-a-balatons-a-negy-legreggebbi-gozhajon>
- Szerző nélkül: Ahol kő kövön maradt - Szentbékállai, Kőtenger. In: kirandulo honlap[online] [2021. augusztus 13.]>URL.: <https://kirandulo.reblog.hu/ahol-ko-kovon-maradt---szenbekkalla-kotenger>
- Szerző nélkül: Apátsági Forrás-barlang, Tihany. In: Csodálatosbalaton.hu honlap[online], [2020.május 1.]>URL.: <https://csodalatosbalaton.hu/latnivalok/termeszeti-ertekek/tihany-apatsagi-forras-barlang-balatons-felvidek/>
- Szerző nélkül: Aranyház gejzirkúp – Tihany. In: szallas.hu honlap[online] [2022.11. 06.]>URL.:<https://szallas.hu/programok/aranyhaz-gejzirkup-tihany-p4249>
- Szerző nélkül: Bezárt a Hévízi Tófürdő is In: kirandulo honlap[online] [2021. augusztus 19.]>URL.: <https://turizmus.com/desztinaciok/bezart-a-hevizi-tofurdo-is-1172686>

Szerző nélkül: Hegyestű, a félbevágott vulkán. In: kirándulástippek honlap[online] [2021. augusztus 12.]>URL.: <https://kirandulastippek.hu/balaton-felvidek/hegyestu-a-felbevagott-vulkan>

Szerző nélkül: Krumplis tészta recept In: Egytálételek honlap[online] [2022. november 09.]>URL.: <https://egytaletelek.hu/tesztas-etelek/krumplis-teszta/>

Szerző nélkül: Magyarország csodái-Tési szélmalomok. In: youtube [online], [2021.június 30.]>URL.: <https://www.youtube.com/watch?v=UooorhIlKGw>

Szerző nélkül: Örvényesi vízimalom. In: Csodálatosbalaton.hu honlap[online] [2022.május 1.]>URL.: <https://csodalatosbalaton.hu/latnivalok/muzeumok/orvenyesi-vizimalom/>

Szerző nélkül: Slambuc. In: cookpad honlap[online] [2022. november 09.]>URL.: <https://cookpad.com/hu/receptek/1925445-slambuc>

Szerző nélkül: Tavasbarlang látogatás és csónakázás Tapolcán. In: programturizmus honlap [online] [2021. augusztus 19.]>URL.: <https://www.programturizmus.hu/ajanlat-tavasbarlang-latogatas-csonakazas-tapolca.html>

Szerző nélkül: Tési szélmalomok. In: Tés község Polgármesteri Hivatal honlap[online], [2021.június 30.]>URL.: <http://www.tes.hu/turizmus/10-turizmus-programok/19-tesi-szelmalomok>

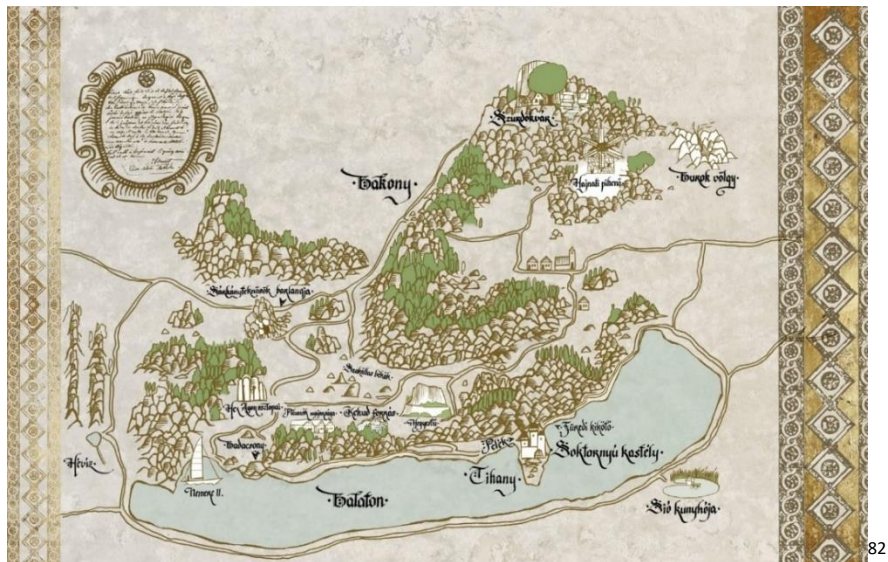
Szerző nélkül: Theodora-forrás. In: Kirándulástervező honlap[online] [2021.június 30.]>URL.: <https://kirandulastervezo.hu/latnivalo/kekkut/kekkuti-as-vanyviz>

Szerző nélkül: Tihanyi-félsziget. In: Balaton-felvidéki Nemzeti Park honlap[online] [2022.11. 06.]>URL.: [https://www.bfnp.hu/hu/tajegyseg/tihanyi-felsziget#prettyPhoto\[459662\]/9/](https://www.bfnp.hu/hu/tajegyseg/tihanyi-felsziget#prettyPhoto[459662]/9/)

Varga Gábor: Rigó Jancsi recept. In: cookpad honlap[online] [2022. szeptember 13.]>URL.: <https://cookpad.com/hu/receptek/1924201-rigo-jancsi-recept>

Mellékletek

1. melléklet: varázstérkép

82

83

⁸² Pásztor Csörgei Andrea: Balatoni legendák új köntösben. 2011. In: Prae honlap [online] [2021. 11. 06.]>URL [2022.11.09.]>URL.: <https://www.prae.hu/article/3868-balatoni-legendak-uj-kontosben/>

⁸³ Pásztor Csörgei Andrea: Balatoni legendák új köntösben. I. m.

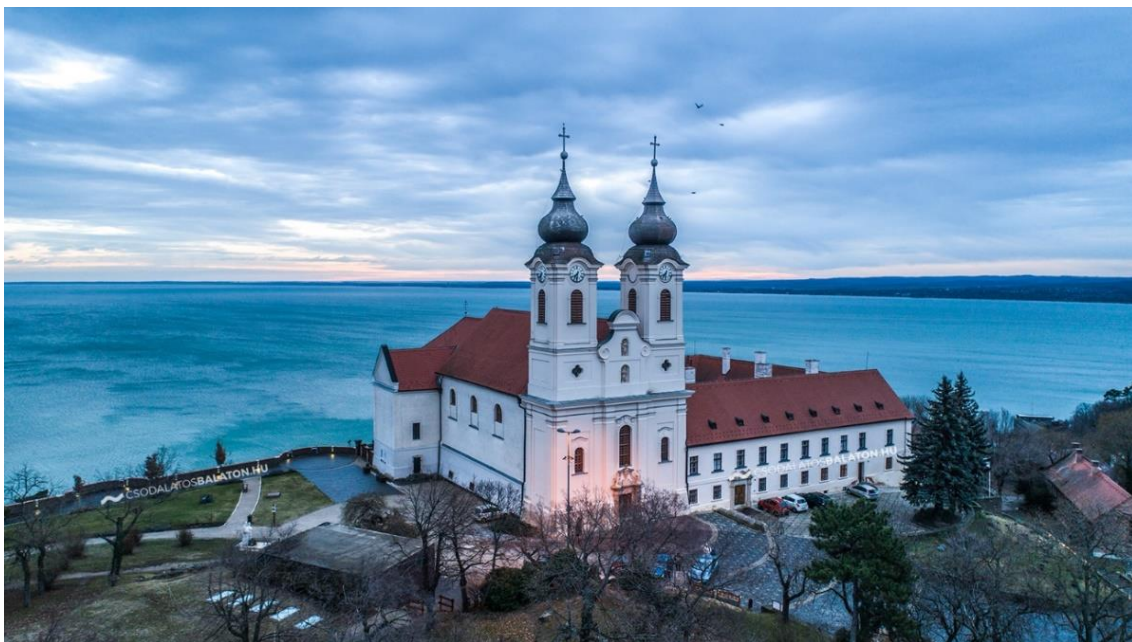
2. melléklet: Római fürdő, Bakonynána

84

⁸⁴ Nyulász Péter (szerk.): Hol van a Szurdokvár?! 2012, In: Nyulaszpeter. blogspot honlapja[online]
[2021. 11. 06.]>URL.: <http://nyulaszpeter.blogspot.com/2012/08/hol-van-szurdokvar.html>

3. melléklet: Sektornyú kastély: Tihanyi Apátság

85

4. melléklet: Congeria barlanglakása

© Vers József

86

⁸⁵ Szerző nélkül: Apátsági Forrás-barlang, Tihanyi. l.m.

⁸⁶ Szerző nélkül: Tihanyi-félsziget. In: Balaton-felvidéki Nemzeti Park honlap[online] [2022.11.06.]>URL.: [https://www.bfnp.hu/hu/tajegyseg/tihanyi-felsziget#prettyPhoto\[459662\]/9/](https://www.bfnp.hu/hu/tajegyseg/tihanyi-felsziget#prettyPhoto[459662]/9/)

5. melléklet: Csiperke/Ciprián meséli el a neve történetét a könyvben Helkának:

„-Olyan régen volt már, hogy nem is emlékszem, csak abból tudom, ahogyan elmesélték. Egészen kicsi gyerek voltam még, amikor apád maga mellé fogadott apródnak. Egy távoli hadjáratból tartott hazafelé a tengeren. Árván éltem egy kikötőben, ne volt mit ennem, nem volt hol laknom. Akkor is épp a halpiacon csentem magamnak ételt, és egy mérges halász elől menekültem a hajóra, hogy elbújjak. Már a tengeren jártunk, amikor apád matrózai felfedeztek. Vízbe akartak vetni, ám ott volt a hajón a hercegnő is, s az ő közbenjárására apád megkegyelmezett, feltéve, hogy jó szolgája leszek. Így került ide, a Sektornyú Kastélyba, és a félsziget lett az otthonom. Apád a fiaként nevelt, minden harci mesterségre megtanított. A születésem után pedig ugyebár azt a feladatot kaptam, hogy mindig legyek melletted. Amikor egészen pici baba voltál, édesanyád engem is folyton becézgetett. Mindig úgy szólított, hogy Ciprike. Aztán mikor beszélni tanultál, te is megpróbáltál így szólítani, de nem igazán sikerült. Így lettem akkor typijke, amiből aztán végül Csiperke lett. Ez ennyire egyszerű-nevetett Ciprián. „⁸⁷

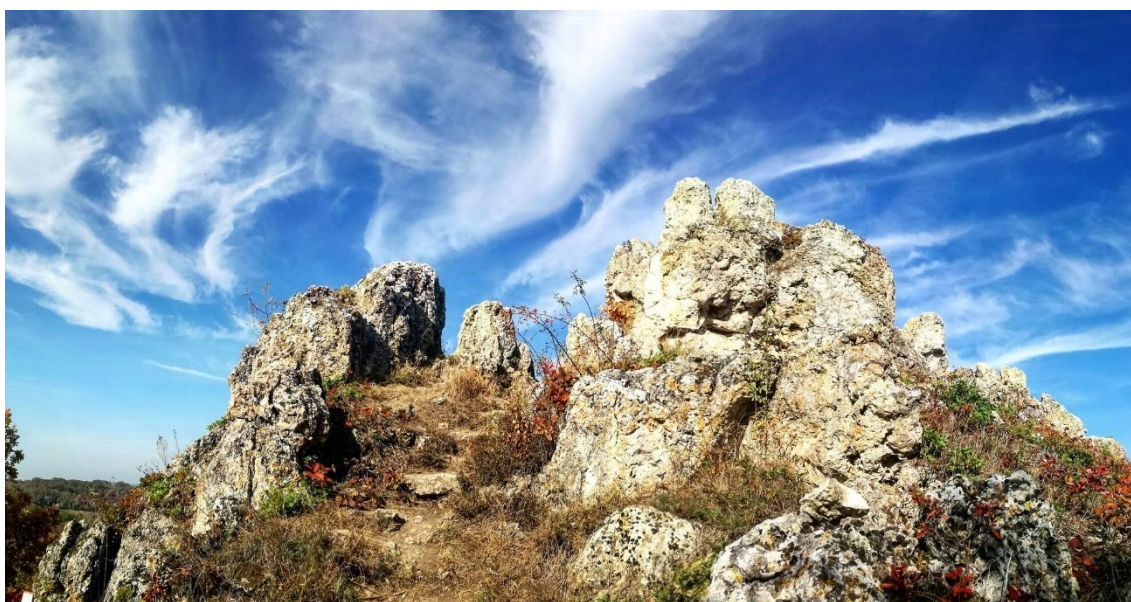
⁸⁷ Nyulász Péter: Helka – A Burok-völgy árnyai. I. m. p. 70.

6. melléklet: Ciprián-forrás:

88

7. melléklet: Aranyház:

89

8.

⁸⁸ Kovács Ákos: Ciprián-forrás (Tihany). In: Természetjáró honlap[online] [2022.11. 06.]>URL.:<https://www.termeszettjaro.hu/hu/poi/forras/ciprian-forras-tihany-/51455689/>

⁸⁹ Szerző nélkül: Aranyház gejzirkúp – Tihany. In: szallas.hu honlap[online] [2022.11. 06.]>URL.:<https://szallas.hu/programok/aranyhaz-gejzirkup-tihany-p4249>

8. melléklet: Aranyház leírása Nyulász Péter könyve szerint:

A könyv így írja le: „Kissé jobbra a rejtekajtótól nedvesen csillogó, rikítóan fehér és sárgás kőhalmok és kürtők törtek az ég felé, százával. Mint valami megkövült, ritkás erdő, majdnem egészen a zsombékos Balaton-partig. Egy kacskaringós földalatti járaton jutottak ide. Eredetileg meleg vizű források és patakok oldották ki a hegyből, azokból faragtatta ki valaha a Sektornyú kastély építője ezt a titkos földalatti utat. Bent a kastélyban több elrejtett bejárata is volt, kijárata viszont csak kettő. Az egyik itt, egy aranysárga zuzmók lepte szikla tövében, a másik fenn a gerincen, jóval közelebb a kastélyhoz, de az is az erős várfalakon kívül. Azok a falak biztonságot nyújtottak álnok időkben az ellenséggel szemben. Olyankor, amikor vész támadt, a környék népe is e falak mögé húzódott a veszedelem elől, s akkor használták a föld alatti járatot, hogy hogy friss élelmet és vizet vihessenek be maguknak. „⁹⁰

⁹⁰ Nyulász Péter: Helka, a Burok-völgy árnyai. I. m. p. 197.

9. melléklet: Forrásbarlang feladat:

91

10. melléklet: Burok-völgy

⁹¹ Szerző nélkül: Apátsági Forrás-barlang, Tihany. I.m

92

⁹² Joó Annamária: Őserdő a Bakony szívében - Burok-völgy, Tihanyi Bencés Apátsági Templom bemutatása. I. m.

93

⁹³ Joó Annamária: Óserdő a Bakony szívében - Burok-völgy, Tihanyi Bencés Apátságai Templom bemutatása. I. m.

11. melléklet: Kekud-Forrás:

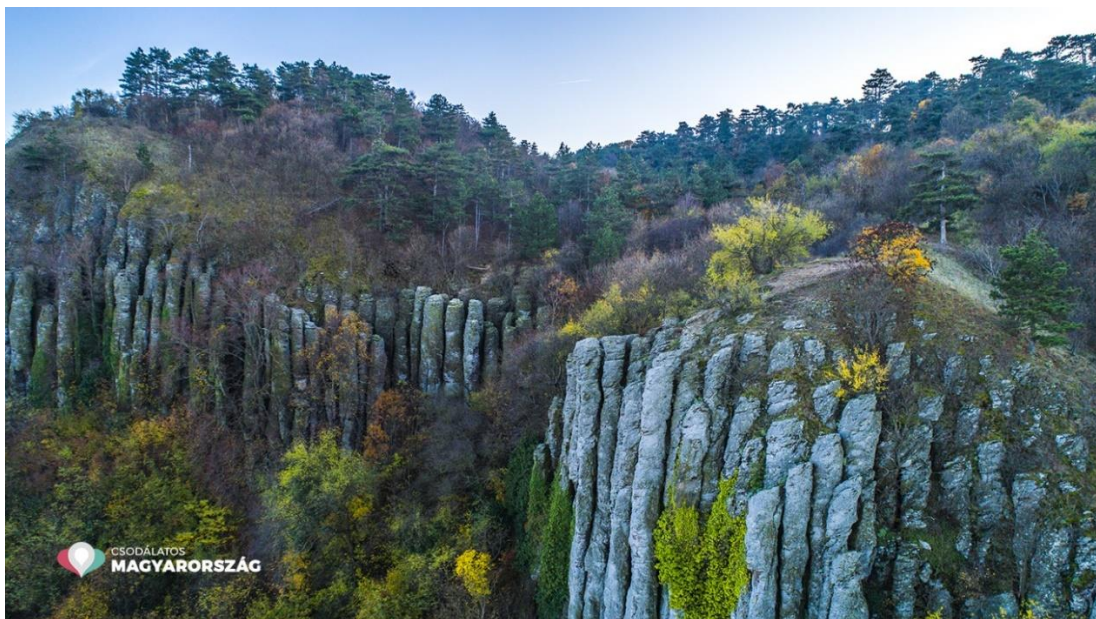

94

⁹⁴ Szerző nélkül: Theodora-forrás. In: Kirándulástervező honlap[online] [2021.június 30.]>URL.: <https://kirandulastervezo.hu/latnivalo/kekkut/kekkuti-asvanyviz>

12. melléklet:

Szent György-hegy:

95

Hegyesztű:

96

⁹⁵ Halász Gabi: A természet formálta, lélegzetelállító Szent György-hegyi bazaltoszlopok. In: Csodálatos Magyarország honlap[online] [2022. november 09.]>URL.: <https://csodalatosmagyarorszag.hu/hirek/balaton/a-termesz-et-formalta-lelegzetelallito-szent-gyorgy-hegyi-bazaltoszlopok/>

⁹⁶ Szerző nélkül: Hegyesztű, a félbevágott vulkán. I.m.

Szentbékállai kőtenger:

97

97 Szerző nélkül: Ahol kő kövön maradt - Szentbékállai Kőtenger. In: kirandulo honlap[online] [2021. augusztus 13.]>URL.: <https://kirandulo.reblog.hu/ahol-ko-kovon-maradt---szentbekkalla-kotenger>

13. melléklet:

A vízimalom olyan malom, amelynek gépeit víz mozgatja. Mit csinál egy vízimalom? A vízimalmok olyan célokra használhatók, mint a liszt vagy mezőgazdasági termékek őrlése, anyagok, például cellulóz vagy fa darabolása vagy fémformázás. Hogyan működik egy régi vízimalom? A vízimalmok a víz áramlását használják egy nagy vízikerék megfordításához. A kértengelyhez csatlakoztatott tengelyt ezután egy fogaskerekek és fogaske-rekek rendszerén keresztül továbbítják a vízből a munkagépekhez, például egy malomkőhöz a kukorica őrlésére. Ma is használnak vízikereket? A vízikerekeket még jóval a 20. században is kereskedelmi forgalomban használták, de már nem használják őket. Mi a különbség a vízimalom és a lisztmalom között? A vízimalom egy vízikeréken átfolyó víz által meghajtott malom, amely bármilyen gépet megforgat. ... A lisztmalom olyan malom, amely lisztet őröl.⁹⁸

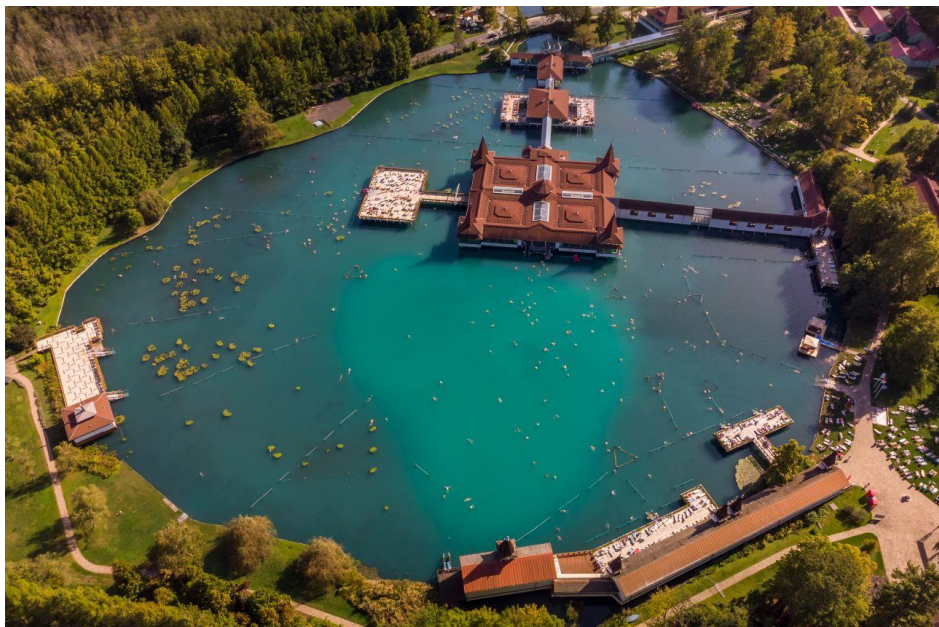
14. melléklet: Örvényesi vízimalom:

⁹⁸ Halis István Városi Könyvtár: Összefoglaló a vízi malmokról. In: viza.nagykar honlap [online] [2023. november 04. 1.]>URL.: <https://viza.nagykar.hu/irasok/10719/1.html>

⁹⁹ Szerző nélkül: Örvényesi vízimalom. In: Csodálatosbalaton.hu honlap[online] [2022.május 1.]>URL.: <https://csodatosbalaton.hu/latnivalok/muzeumok/orvenyesi-vizimalom/>

15. melléklet: Hévíz

100

16. melléklet: Tapolcai Tavasbarlang

101

¹⁰⁰ Szerző nélkül: Bezárt a Hévízi Tófürdő is In: kirandulo honlap[online] [2021. augusztus 19.]>URL.: <https://turizmus.com/desztinaciok/bezart-a-hevizi-tofurdo-is-1172686>

¹⁰¹ Szerző nélkül: Tavasbarlang látogatás és csónakázás Tapolcán. In: programturizmus honlap [online] [2021. augusztus 19.]>URL.: <https://www.programturizmus.hu/ajanlat-tavasbarlang-latogatas-csonakazas-tapolca.html>

17. melléklet: Balatonfüred: Vitorlástér vízjátéka:

102

18. melléklet: Rigó Jancsi

103

¹⁰² Halász Gabi: Az Év ősmaradványa címre jelölték a balatoni kecskekörmöt. In: Csodálatosbalaton.hu honlap[online] [2022.május 1.]>URL.: <https://csodalatosbalaton.hu/hirek/balaton/balatonfured-feluji-tas-vitorlas-teri-szokokut/>

¹⁰³ Varga Gábor: Rigó Jancsi recept. In: cookpad honlap[online] [2022. szeptember 13.]>URL.: <https://cookpad.com/hu/receptek/1924201-rigo-jancsi-recept>

19. melléklet: krumplis tészta

104

20. melléklet: slambuc

105

¹⁰⁴ Szerző nélkül: Krumplis tészta recept In: Egytálételek honlap[online] [2022. november 09.]>URL.: <https://egytaletelek.hu/tesztas-etelek/krumplis-teszta/>

¹⁰⁵ Szerző nélkül: Slambuc. In: cookpad honlap[online] [2022. november 09.]>URL.: <https://cookpad.com/hu/receptek/1925445-slambuc>

21. melléklet:

Helka: A történet főszereplője vagyok, bátor hercegisasszony, folyamatosan lázadozok a hercegisasszonyi lét minden kényelmetlen formasága és az örökös házi őrizet ellen.

Kelén: Helka édesapja vagyok. minden időmet leköti, hogy túlzott aggodalommal óvjam lányomat a sötét erők várható bosszújától.

Horka: Thuz párja vagyok, Helka szüleinek életére törtem párommal, s ezért hollóvá változtatott Bakony varázslója.

Thuz: Horka párja vagyok, Helka szüleinek életére törtem párommal, s ezért vadkanná változtatott Bakony varázslója.

Kamor: Bakony varázslója, az Erdő védelme helyett csak az foglalkoztatja, hogy mások elől eltitkoljam varázstudományom elvesztését. a hercegi párnak pedig. Azok pedig nem tétováznak: a Véletlen a kezükre játszik, így végre elindulhatnak visszaszerezni a magára hagyott tó feletti uralmat.

22. melléklet: Helén, Kelén

106

107

¹⁰⁶ Szandtner Veronika: Amikor még füstölt a Balaton-a négy legrégebbi gőzhajó. 2015. In: WeLoveBalaton honlap [online] [2023. november 04.] <https://welovebalaton.hu/cikk/2015/5/13/amikor-meg-fustolt-a-balaton-a-negy-legregebbi-gozhajoj>

¹⁰⁷ Szabó Zoltán: 129 éves a Kelén, a Balaton legöregebb ma is közlekedő sétahajója In: hajozas honlap[online] [2021.június 30.]>URL.: <https://hajozas.hu/magazin/balaton/129-eves-a-kelen-a-balaton-legoregebb-ma-is-kozlekedo-setahajoja/>

23. melléklet: Sió szobor

108

¹⁰⁸ Bányász Attila: A Balaton tündére nem tűnt el, csak átalakul-Helka nyomába eredtünk. I.m.

MATE Szervezeti és Működési Szabályzat

III. Hallgatói Követelményrendszer

III.1. Tanulmányi és Vizsgaszabályzat

6.13. sz. függeléke: A MATE egységes szakdolgozat / diplomadolgozat / záródolgozat / portfólió készítési útmutatója

4.2. sz. melléklete: Nyilatkozat a záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

NYILATKOZAT

a záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió¹ nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: SARI KLAUDIA MARIA
A Hallgató Neptun kódja: MWO50B
A dolgozat címe: NYULÁSZ PÉTER HELKA CÍMŰ REGÉNYÉNEK SZEMÉLY-ÉS FÖLDRAZSI NEVE
A megjelenés éve: 2023
A konzulens intézetének neve: NEVELÉSTUDOMÁNYI INTÉZET
A konzulens tanszékének a neve: SAKIDIDAKTIKAI TANSZÉK

Kijelentem, hogy az általam benyújtott záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió² egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védelmet követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: ZALAEGERSZEG, 2023 év 11 hó 06 nap

Sari Klaudia Maria
Hallgató aláírása

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

² A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

MATE Szervezeti és Működési Szabályzat

III. Hallgatói Követelményrendszer

III.1. Tanulmányi és Vizsgaszabályzat

6.13. sz. függeléke: A MATE egységes szakdolgozat /
diplomadolgozat / záródolgozat / portfólió készítési útmutatója

4.1. sz. melléklete: Konzulensi nyilatkozat

NYILATKOZAT

SÁRI KLAUDIA MÁRIA (név) (hallgató Neptun azonosítója: MWO-50B)
konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a
záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót¹ áttekintettem, a hallgatót az
irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól
tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő
védésre javaslom / nem javaslom².

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem^{*3}

Kelt: Kapcsolat 2023. év november hó 5. nap

belső konzulens

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

² A megfelelő aláhúzendő.

³ A megfelelő aláhúzendő.